

SPOLEČNOST
KŘESŤANŮ
A ŽIDŮ

č. 63 | rok 2010/5771

Revue SKŽ

Revue Společnosti křesťanů a Židů

Extremismus a jeho souvislosti

OBSAH

Nové impulsy v knize Alžběty Drexlerové	3
Extremismus, náboženství a víra <i>Věra Tydlitátová</i>	4
Vyhodme ho z kola ven <i>Saša Uhlová</i>	7
Extrémní náboženské jevy a dialog <i>Ivan O. Štampach</i>	8
Zlovyky slobody, alebo extrém ako mainstream <i>Lucia Faltinová</i>	10
„Antiteroristický zákon je snadno zneužitelné opatření...“ Rozhovor s Terezou Reichovou <i>Viola Ježková</i>	15
Střední generace a extremismus <i>Daniel Herman</i>	17
Krajní pravice: násilí na Romech, antisemitismus a nesnášenlivost <i>František Kostlán</i>	18
Očistné extrémy <i>Markéta Hrbková</i>	20
Pinchas Lapide: „Kázání na hoře“ <i>(pokračování z minulého čísla)</i>	22
Edward Kessler: An Introduction to Jewish-Christian Relations <i>Pavol Bargár</i>	25

See English summary of this issue on our web site:
www.krestane.zide.info

Vydává: **Společnost křesťanů a Židů**

Malá Štěpánská 11, 120 00 Praha 2

Šéfredaktorka: Viola Ježková

Redakce: Adam Borzič, Pavel Hošek, Milan Balabán, Josef Blaha, Petr Fryš, Alžběta Drexlerová, Lukáš Klíma, Mikuláš Vymětal, Ivan Štampach
Sazba: Jan Orsák

Grafika na obálce: William Blake, *Hlava zatracené duše*, 1787–88, dle hřištníka z Dantova Pekla.

Fotografie: archiv šéfredaktorky

Publikované články a názory se nemusí shodovat s názory redakce či Společnosti křesťanů a Židů. Naším cílem je vytvářet prostor pro setkávání různých názorů.

Bankovní spojení:

ČSOB, Na Poříčí 24, 115 20 Praha 1,
číslo účtu: 579709683/0300

Internetové stránky a e-mail:

<http://www.krestane.zide.info>, e-mail: krestane@zide.info
(webmaster: Kateřina Bubeníčková)

Objednávky Revue na:

krestane@zide.info, +420608577837

Evidence periodického tisku: MK ČR E 11333
ISSN 1802-2642

Milé čtenářky, milí čtenáři,

držíte v rukou letošní první číslo Revue SKŽ. Jeho tématem je reflexe extremismu a jeho souvislostí. Předvolební a volební dění tohoto roku přisunulo blížeji zrcadlo, ve kterém jsme nemohli nevidět, že naší společnost i kulturu prorůstají takové životní postoje, které ohrožují život v jeho nejzákladnějších a nejkřehčích podobách. V rozdílnostech, ať jsou jimi rasa, barva pleti, státní příslušnost, náboženství nebo jednoduše jiný názor. S menším či větším údivem pocítujeme, jak snadno se tento temný pohyb ve světě prosazuje. Když mi Adam Borzič navrhl poněkud netypické téma tohoto čísla, viděla jsem, že jeho profánnost je pouze zdánlivá.

Věra Tydlitátová upozorňuje na nové strategie ovládání našeho veřejného prostoru, na proměnu rétoriky a image současných hlasatelů extremistických postojů. Ivan Štampach na poli extrémních náboženských jevů rozvíjí myšlenku mezináboženského dialogu. František Kostlán upozorňuje na nebezpečí spočívající v krajní pravici a sleduje její vývoj v posledních letech. Markéta Hrbková odhaluje jinou tvář evropského extremismu. Úzkost, strach a vzrůstající fobie z nečistoty. Lucie Faltinová chápe extremismus jako neodmyslitelnou a odvrácenou stranu demokracie. Navrhuje vytvoření celospolečenské koalice. Rozhovor s Terezou Reichovou otevírá prostor úvahám jakým způsobem se chránit před terorismem a jak ho definovat. Daniel Herman vidí vzestup neonacismu prizmatem zapomínání. Saša Uhlová uvažuje nad stále se opakující lidskou potřebou hledat za každým problémem viníka. Jako nepřímý, ale o to důležitější komentář k tématu extremismu můžeme číst odpověď rabiho Jochanana na otázku, proč padl Jeruzalém, v textu Pinchase Lapida: „Vyhlášovali soud přesně podle požadavků legality, místo aby setrvali uvnitř toho, co právo sleduje.“ Všem, kteří nám poskytli své články, mnohokrát děkujeme.

Při koncipování obrazové části tohoto čísla jsem si uvědomila jeho další rovinu. Jaké obrazy nám vytanou na mysli, když se pokusíme vizualizovat slovo extremismus? Troufám si napsat, že většinu z nás podobné. Rozlícený dav převážně mladých lidí, hrubá síla, policejní kordony, partizáni zahalených obličejů v horách Blízkého východu, ozbrojení nezahalení bojující, ohně v ulicích, černooděnci, kukly, podobácku vyráběné zbraně, ženy s výbušninami na holém těle, obrázky rychlých přesunů, převrácená hořící auta, oběti: slzami zmáčené obličeje žen, dětí a mužů celého světa. Výčet by mohl pokračovat. Obrazový/mediální diktát uvalený na naši schopnost svobodného uvažování a imaginace způsobuje, že se tak řečení radikálové, neofašisté, teroristé a další prototypizují. Není však právě toto zploštělé pojmání ve svém důsledku otiskem systematického umlčování našeho vnitřního člověka, který byl povolán k bdělosti a svobodě? Z tohoto důvodu jsem obrazový doprovod čísla pojala jako možnost připomenout si životy a skutky lidí, kteří extremismu dávají jinou tvář. Jsou to lidé, kteří se nebáli do extrému jít, a tím posouvat jeho hranice směrem ke společnému středu lidství. Věděli, že extrém je svým způsobem nutný, že provází každou důslednou snahu o proměnu sebe sama a světa.

Viola Ježková

PODĚKOVÁNÍ

63. číslo Revue SKŽ vychází za podpory
Nadačního fondu obětem holokaustu
a čtenářských příspěvků.

NOVÉ IMPULSY V KNIZE

ALŽBĚTY DREXLEROVÉ

-red-

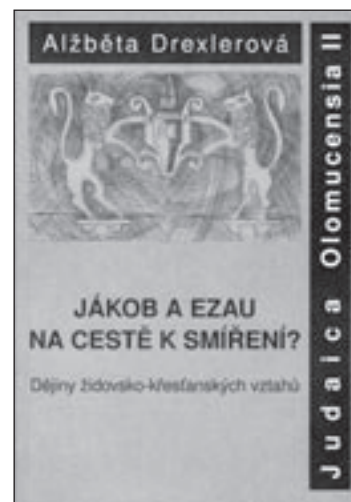

V pondělí 1. února se sál Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea k velké radosti pořadatelů naplnil k prasknutí. K podlouhlému stolu v čele místnosti usedli účastníci panelové diskuse nazvané *Rozcházení a scházení cest v dějinách židovsko-křesťanských vztahů*. Pod taktovkou zkušeného moderátora doc. Ivana Štampacha se rozproudila velmi živá výměna názorů mezi ředitelem Židovského muzea Dr. Leo Pavláttem, děkanem Evangelické teologické fakulty doc. Martinem Prudkým, doc. Pavlem Hoškem z téhož ústavu a Mgr. Alžbětou Drexlerovou z Teologické fakulty olomoucké univerzity, která k diskusi přispěla dílem největším.

Východiskem učené rozpravy, napjatě a pozorně sledované početným obecnstvem, byla totiž její nedávno vydaná kniha *Jákoab a Ezau na cestě k smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů* (Univerzita Palackého, Olomouc 2009), jejíž publikaci finančně podpořila také Společnost křesťanů a Židů.

Účastníci panelu nejprve krátce komentovali zmíněnou studii, pochválili její silné stránky a vyslovili své připomínky a podněty pro případná další vydání. Poté se rozvinula pozoruhodná debata o dějinách vztahů křesťanů a Židů, do které svými otázkami a komentáři v hojně míře přispívali i návštěvníci panelové diskuse z řad obecnstva.

Tematická šíře rozhovoru odpovídala záběru čerstvě vydané knihy olomoucké teoložky: od postupného profilování židovsko-křesťanských vztahů v prvních staletích našeho letopočtu přes nejdůležitější události dějin vzájemné interakce obou tradic až po současná stanoviska židovských obcí a křesťanských církví

k dějinám křesťanského antijudaismu a k možnostem dialogu a spolupráce v současnosti a v budoucnosti.

Atmosféra v sále byla jiskřivá, diskuse byla podnětná, hosté odcházející po skončení domů nešetřili pochvalnými komentáři. Nelze než souhlasit s jedním z účastníků diskuse, který na odchodu ohodnotil celý večer slovy: Více **takových**

STUDIUM TEOLOGIE KŘESŤANSKÝCH TRADIC

Toto studium nabízí Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Ve spolupráci s občanským sdružením Institut ekumenických studií. Studium je zajišťováno fakultou, doprovodné aktivity (semináře, liturgie, exercicie apod.) občanským sdružením. Nabízíme studium tříleté bakalářské a nástavbové dvouleté magisterské Teologie křesťanských tradic – ekumenika. Toto studium je otevřeno i absolventům bakalářského studia příbuzných oborů.

Studium probíhá prezenční formou (přednášky a semináře), a to 1x týdně od 17.30 do 21 h (většinou se jedná o středu či čtvrtek). V odpoledních hodinách probíhají některé nepovinné přednášky. Na začátku každého akademického roku studenti absolvují desetidenní intenzivní studijní soustředění mimo Prahu. V každém semestru se koná víkendový teologický seminář. Hlavní předměty jsou: Úvod do teologického myšlení, Hermeneutika Písma a tradice, Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie náboženství, Filosofické základy teologie 20. století, Starý zákon, Nový zákon, Dějiny křesťanství, Religionistika, Systematická teologie, Křesťanská etika, Liturgická teologie ekumenicky, Ekumenická eklesiologie a Křesťanská spiritualita.

Při studiu je kladen důraz na semináře a samostatnou práci studentů s texty. Z každého předmětu studenti píšou krátkou seminární práci, nad kterou probíhá konzultace a diskuse s vyučujícím. Studenti i vyučující jsou z různých křesťanských církví. Většina studentů již pracuje nebo studuje jinou vysokou školu. Věkové rozmezí studentů je od 23 do 72 let (těch mladších je více). Cílem studia je vychovat teologicky vzdělané laiky, kteří by měli být schopni mezicírkevního, mezináboženského i obecného společenského dialogu a jeho prostřednictvím nabízet pozitivní alternativu např. vůči fundamentalismu či sektářským postojům. Absolventi jsou připraveni k ekumenicky otevřené a teologicky poučené práci v oblasti vlastní odbornosti i v různých formách církevních i společenských aktivit.

Sami studenti hodnotí jako nejsilnější stránku přátelství a společenství, mezi sebou i s učiteli. Také objevování jiných tradic, denominací, zbabování se předsudků, vzájemné obohacování.

Zaujal Vás tento stručný popis? Vše ostatní najdete na stránkách www.iespraha.cz. Osobně můžete klást dotazy koordinátorce těchto studijních oborů Dr. Ivaně Macháčkové (602746433; machackova@etf.cuni.cz). Těšíme se na Vás.

EXTREMISMUS, NÁBOŽENSTVÍ A VÍRA

Věra Tydlitátová

Slovo extremismus je dosti neurčité, aby přesně popsalo společenské fenomény, které pod něj bývají zahrnovány. Stejně tak je asi marné pokoušet se definovat slova jako „pravicový“ nebo „levicový.“ Pro nejbližší dobu bude asi z pouhého nezbytí nutné užívat tyto vágní termíny popisující společensky patologické jevy, ale vždy je třeba mít na mysli, že tyto definice a pojmy jsou nepřesné a slouží jen pro nejhrubší orientaci. To, co bývá těmito termíny označováno, je velmi pestrá směsice skupin, subkultur a ideologií, z nichž se sice některé pokoušejí navazovat na poměrně jasně vymezené ideologie minulosti, jako například na nacionální socialismus vládnuvící ve 30. a 40. letech v Německu, ale mnozí z nositelů násilných ideologií a pachatelé násilných trestných činů si vystačí s prostým nekonkrétním populismem.

K takovému vulgárnímu populismu pak často přistupuje nostalgie po romantizovaných náboženských či politických systémech dávné i nedávné minulosti (germánské pohanství, tradiční katolictví Tridentského koncilu, německý nacismus či italský a španělský fašismus, ale i stalinismus či glorifikované ruské samoděržaví), touha po „vládě pevné ruky“, specifická symbolika a ikonografie, nenávistná rétorika namířená proti každému projevu jinakosti, pseudovědecké konstrukty, konspirační teorie, rozdmýchávání obav z islámské imigrace, z jiných ras, z cizinců vůbec, někdy i ze Židů, ale nejčastěji z Romů. Případ čtvrti Janov severočínského Litvínova ukázal, že vyvolávání nenávisti k Romům je dnes vůbec nejrychlejší a bezpracnou cestou k získání sympatií

nespokojené části veřejnosti. Je to tak snadné, že čas od času neodolají ani představitelé seriózních politických stran. Někteří z nich používají odkaz na problémy Romů za účelem odvedení pozornosti od vlastních skandálů (viz korupční aféry „ciganobijců“ Jiřího Čunka či Ivany Řápkové). Také například živením homofobie lze získat žádoucí pozornost médií – formou negativní kampaně (viz aféra s výroky odboráře Jaromíra Duška o homosexuálech).

Fakt, že bez tvrdšího morálního odsouzení společnost akceptovala tyto výroky a aféry právě u představitelů seriózních politických stran, vedl k určité legitimizaci rasismu, nenávistné rétoriky a posléze i násilných trestných činů také u marginálních extremistických skupin. Tyto

skupiny pomalu, ale cílevědomě vystupují z marginální polohy a získávají pozice ve veřejném životě. Mnozí extremisté kandidují za nikoliv nevýznamné politické strany včetně parlamentních, jiní působí v médiích, ve školství, u policie, v armádě a v kultuře. Ukazuje se, že své skříň plné extremistických kostlivců mají i křesťanské církve a náboženské společnosti. Občas se vynoří dávný lidový antijudaismus se svými pověrami, nenávistná exegze některého kazatele či teologa včetně konceptu tzv. „bohovraždy“ nebo aktivisticky zabarvený moderní typ sociálního a politického antisemitismu.

Nástup extremistů do veřejného života s sebou nese požadavek, aby členové těchto skupin ustoupili od své tradiční otevřeně násilnické image a aby přijali image seriózních občanů. Holé lebky a bombry byly nahrazeny vyžehlenými košilemi, saky a kravatami. Inteligentnější hlasatelé extrémních názorů užívají i sofistikovanější rétoriku, už nevolají před synagogou „Židi do plynu“, ale hovoří o obraně národních zájmů před nadnárodními korporacemi, o ochraně konzervativních hodnot a podobně. Právě pro proměnlivost rétoriky, je pak pro veřejnost velmi těžké poznat nebezpečí, které tyto trendy představují. Často navenek vše působí zcela legitimně a seriózně, zatímco na interních fórech můžeme číst rozhovory těchto aktivistů, v nichž se otevřeně hovoří o zabíjení nepřátel, o nadvládě Židů, kterou je třeba násilně ukončit, o potřebě eliminovat „cikánské“ etnikum (píše se o zabíjení, koncentračních tábo-

*Tzv. autobusová stávka trvající 382 dní,
1955 Montgomery (Alabama)*

Stávka vyjadřovala nesouhlas s nařízením, že ve veřejné dopravě si černoši smějí sedat pouze na zadní sedadla. Na základě tohoto protestu prohlásil Nejvyšší soud USA rasovou diskriminaci ve veřejné dopravě za nezákonnou.

M. L. King, inspirován Gándhím, svým odbojem praktikoval nenásilnou společenskou neposlušnost. K nenásilnému odporu patří dle Kinga i připravenost snášet ponížení bez myšlenky na pomstu. Roku 1964 obdržel Nobelovu cenu míru. Většina jeho návrhů řešení rasové segregace byla zahrnuta do zákona o občanských právech z téhož roku. M. L. King byl zákeřně zastřelen 4. 4. 1968 při podpoře stávky černých dělníků v Memphisu.

Protestní pochod 1963

Tento pochod proti rasové diskriminaci vyvrcholil téhož roku legendárním pochodem na Washington. King zde pronesl proslulou řeč nazvanou později „I have a Dream“ (Mám sen): „Mám sen, že tento národ se jedou napřími a bude žít podle skutečného významu svého kréda: ‚Pokládáme za samozřejmou pravdu, že lidé byli stvořeni jako sobě rovní.‘ (...) Mám sen, že drsná místa budou vyhlazena a nerovná místa budou vyrovnána. Že vznešenost Páně bude zjevná a všelikému tělu viditelná. To je naší nadějí. (...) S touto vírou budeme schopni proměnit drásavý nesouzvuk v našem národě v podivuhodnou symfonii bratrství. S touto vírou dokážeme společně pracovat, společně se modlit, společně bojovat, být společně vězněni a společně se zasažovat o svobodu s vědomím, že jednoho dne budeme konečně svobodní.“

rech, sterilizaci či násilném vystěhování) a podobně.

Nelze se divit, že se ve složitém prostředí různých hnutí, subkultur a jejich představitelů umí orientovat jen málokdo a rozhodně takové zorientování není věcí několika týdnů nebo měsíců. Přesto bych očekávala, že politici, publicisté a jiní lidé pohybující se ve veřejném prostoru budou alespoň průměrně informováni a nenechají sebou manipulovat. Zatím tomu tak není a k různým projevům bídy veřejného života v naší republice přistupuje i laxnost a občas i naivní podpora některých extremistických skupin či jedinců nebo ultraliberální požadavek absolutní svobody vyjádření či vyváženosti médií, což znamená bagatelizovat a legitimovat extremistické názory, dávat jim prostor a omlouvat je.

Před omyly plynoucími z neznalosti prostředí, argumentace a praktik těchto lidí nejsou imunní ani věřící lidé, pro něž mohou být atraktivní jednak určité konzervativní důrazy přítomné v rétorice extremistů, jednak apel na soucit s trpícími, jehož často zneužívají extremisté z „levé“ části spektra, totiž antisemité skrývající se za moderní formy sociálního antisemitismu a za politický antisionismus. Tak se mohou sejít zdánlivě protichůdné ideologie na společném dvorku nenávisti k demokracii, k Židům a k západním liberálním hodnotám. V našem prostředí se věřící podporující extremistické skupiny rekrutují spíše z „pravého“ břehu, jde o krajně konzervativní představitele náboženských

skupin, pro něž je představa vládnoucí pevné ruky přijatelná, ba žádoucí. Jde vlastně o novodobou formu klerofašismu, integrálního katolicismu nebo o skupiny zaměřené proti reformám II. vatikánského koncilu, často ideově spřízněné s myšlenkami exkomunikovaného arcibiskupa Marcela Lefébvre. Argumentace, jež získává podporu tradičních a konzervativních skupin, se opírá často o ochranu nenarozeného života a tradiční rodiny, o protifeministickou rétoriku, o projevy odporu k homosexuálům, o lidový antisemitismus a podobně. Jejich rétorika je bohatě protkaná náboženskými reminiscencemi, hovoří o jediné pravé církvi, o spáse, někdy o spáse „bílé Evropy“ atd. Neustále strašení militantními islamisty je častou, nikoliv však nezbytnou součástí této manipulace, v tom případě se k těmto aktivistům paradoxně mohou připojit i stejně radikální Židé, a ti pak v dobré víře spolupracují se svými potencionálními pronásledovateli.

Tento typ extremistické ideologie je spíše klubkem různých proudů, ne vždy vzájemně přátelských a jistě ohrožených otevřeným vnitřním konfliktem, jak nasvědčují diskuse na internetových fórech. Tyto skupiny spolupracují spíše pod tlakem vnější nepřízně než z vnitřní sounáležitosti. Mají sice podporu některých velmi vysoce postavených politiků, ale těžko v našich podmínkách získají masivní podporu. Šovinismus a víra v konspirační teorie se čas od času obrací i do vlastních řad, z čehož

vyplývá neustálé vzájemné vymezování na fórech a někdy dokonce vzájemné fyzické potyčky. Tato vnitřní hašteřivost naštěstí doposud komplikovala vytvoření skutečně silného extremistického hnutí. Rovněž zatím chybí charismatická osobnost schopná sjednotit tyto skupiny v roli „Vůdce“.

Za znepokojivou však lze považovat přítomnost náboženských radikálů v okruhu kolem prezidenta Václava Klause. Nenávistné útoky na Václava Havla a konspirační teorie o spiknutích údajných „havlistů“ určité nejsou tím, co by kanceláři prezidenta a potažmo České republice jako celku dělalo čest. Ačkoliv se nedá předpokládat, že by tradičně sekulární česká společnost mohla být ultrakonzervativní rétorikou oslovena, bylo by neopatrné význam této šedé zóny mezi konzervatismem a fašismem ignorovat. Někteří z příslušníků ultrakonzervativního proudu, jako například členové Národního sjednocení v letech 2006–2009, se totiž skutečně s neonacisty spojili. Další ultrakonzervativní hnutí, jako například Právo a Spravedlnost, zase nevidí žádný morální problém v tom, když jim podporu vyjadřuje sám neonacistický Národní odpor. Vyhrožování smrtí patří ke standardní argumentační výbavě těchto aktivistů a obhajoba brutálního násilí svědčí o jejich patologickém profilu. Jejich personální spojení s neonacisty a fašisty pak vede přímo k násilným trestným činům, jako jsou rasově motivované vraždy, zhářství, zbití oponentů a podobně. Na internetovém

seznamu nepřátel k likvidaci, podaném jednou jako „seznam Židů“, jindy jako „seznam levičáků“, lze spolu s intelektuální elitou českého národa najít i řadu osobností křesťanských.

V budoucnu však vidím pro českou společnost jako nebezpečnější tzv. „levicový“ extremismus, totiž permanentně revolučně naladěné skandalisty, mezi nimiž nechybí vysokoškolsky vzdělaní lidé, umělci a politici, kteří ve jménu boje proti světovému kapitalismu oprašují tradiční antisemitská klišé a konspirační teorie. Jejich vliv v naší společnosti spíše poroste, protože se méně opírají o náboženské stereotypy a apelují na takové hodnoty, na které je naše společnost citlivá. Mezi studenty je mnoho těch, kteří obviňují Ameriku z boje o hegemonii, Židy z bezohledného vykořisťování pracujících tříd, z vyvolání světové hospodářské krize, z genocidy palestinského národa a z různých katastrof. Na internetu se šíří filmy a články podporující bizarní teorie spiknutí, v nichž povětšinou hrají hlavní roli buď Židé, nebo nějaká blíže nespecifikovaná tajná společnost ovládající svět. V posledních letech se občas skloňuje tzv. Bilderberg, což je označení pro každoroční neformální setkání významných osobností z různých oblastí veřejné sféry. Hlasatelé konspiračních teorií rádi prezentují tento prestižní klub jako tajnou skupinu řízenou Židy usilujícími o tzv. Nový světový řád, totiž o absolutní světovládu. Je smutné, že na podobné fantasmagorie mnohdy slyší i poměrně vzdělaní lidé.

Věřící člověk by měl teoreticky takové hlásání jednoduchých řešení problémů světa odvrhnout jako projev bezbožnosti, nicméně právě u sociálně citlivých křesťanů se občas objevují sympatie pro tyto aktivisty, kteří se umějí položit do role obětí systému a bezmocných ochránců spravedlnosti. Ve skutečnosti je jejich moc poměrně velká, v mnoha médiích, ve školství, v kultuře mají hlavní slovo při dehonestování Státu Izrael, ve vytváření tendenčního zpravodajství užívají i podvodů, upravených fotografií a vylhaných zpráv, ovlivňují personální obsazování vydavatelství, redakcí, učitelských sborů a uměleckých agentur. Někteří z nich poměrně naivně útočí vedle judaismu také na křesťanství, pak je jejich zápal samozřejmě pro křesťany nepřijatelný, jiní ale účinně navazují na tradice teologie osvobození a renovují

Svatá Terezie Benedikta od Kříže, rodným jménem Edith Steinová (1891–1942), filosofka, asistentka Emunda Husserla, katolická teoložka, v roce 1934 vstoupila do řádu bosých karmelitek

Poté co roku 1921 konvertovala ke katolicismu, opouští asistentké místo u Husserla a učí na dívčím škole ve Speyeru, ale záhy pod tlakem nacistů učit již nesmí. V roce 1933 píše dopis papeži Piu XI., v němž ho žádá o vydání encykliky proti antisemitismu. Předpovídá osud německých Židů. Papežova odpověď je vyhýbavá, vyjádření k aktuálnímu dění zcela chybí. Roku 1938 musí Edith Steinová uprchnout do holandského karmelu v Echtu. Zde se zapojuje do katolicko-protestantského odboje proti rassistickému dění v Německu. Veřejné prohlášení, jímž biskupové a vůdci protestantských církví vyzvali věřící, aby odmítli pronásledování Židů, mělo za následek přednostní deportaci pokřtěných Židů do koncentračních táborů. Před svou smrtí organizuje Edith Steinová v Osvětimi péči o děti odloučené od matek.

staré propojení marxistické ideologie s určitou formou křesťanské sociální nauky. Soucit s trpícími, který je původně jednou z křesťanských i židovských ctností, je pravidelně zneužíván k vytvoření dvojího metru. Vlastní násilné činy extremistů jsou marginalizovány a naopak jakýkoliv přečin příslušníka nenáviděné skupiny je zveličen za použití téměř apokalyptických obrazů. Je kuriózní sledovat, jak tzv. „pravičáci“ brojí proti „neřádu současné doby“ používají argumentaci „levicového“ hodnotového relativismu, kterýžto je produktem právě té západní kultury, kterou oni sami tolik nenávidí.

Také v rámci judaismu existují militantní fundamentalistické frakce nebo skupiny orientované proti Státu Izrael. Ačkoliv jde o okrajové, jen několik rozvětvených rodin čítající klany, bývají hojně medializovány. Pro antisemity je existence těchto skupin darem z nebes, neboť jim pomáhá zprostit se obvinění z antisemitismu a pokračovat v antisemitské praxi s novými politicky korektními argumenty. Příslušníci jinak okrajové (a významnými rabíny exkomunikované) skupiny Neturej karta byli dokonce v prosinci roku 2006 pozváni iránským prezidentem Mahmúdem Ahmadínežádem na blasfemickou konferenci o šoa. Menší, radikální skupina uvnitř Neturej karta vyvolává násilné potyčky a otevřeně podporuje teroristické organizace, jako jsou Hamás, Fatáh nebo Hizballáh. Sekta Neturej karta je pak velmi často velebena na nacistických webech jakožto představitelka „opravdových Židů“, zatímco ostatní Židé jsou často označováni jako Chazaři a je jim upírána dějinná kontinuita, právo na stát a v posledu i právo na život.

Pro věřícího člověka, a nerozlišují zda Žida, křesťana nebo muslima, by mělo být absolutně nepřijatelné akceptování násilí a upírání práv a důstojnosti druhým lidem, byť se ukrývalo do sebestatečtější náboženské rétoriky. Ačkoliv není snadné vyznat se v postmoderním eintopfu různých ideologií, základním měřítkem by mělo být svědomí a biblická tradice žádající milovat Boha a člověka. Věřící člověk by neměl zapomenout, že Bůh učinil člověka ke svému obrazu, a kdokoliv tak ublíží člověku, dopouští se zločinu na samotném Bohu (viz Gn 9,6). Pro nenávisťné, fanatické a lživé proroky by věřící člověk neměl mít sluch. Jestliže někdo hlásá zabíjení či bití lidí jako legitimní prostředek, jestliže lže, falšuje podpisy, rozkrádá svěřený majetek, pomlouvá oponenty vylhanými informacemi, tvrdě usiluje o politickou moc a neváhá rozdmýchávat rasovou, národnostní nebo náboženskou nenávisť, straší lidi fiktivním nebezpečím, aby sám mohl profitovat z jejich nejistoty, omlouvá násilníky, vrahy a zloděje, pokud jsou z „jeho tábora“, pak není třeba hlubokých vědeckých rozborů, aby bylo každému jasné, že jde o nemorálního manipulátora, kterého věřící člověk nemá následovat. Na druhé straně je hluboký sociologický, politický, psychologický, teologický rozbor těchto jevů a ideologií nutný stejně jako monitoring a právní postih extremistických aktivit, důsledná výchova k sociální citlivosti a humanismu od raného dětství a lepší vzdělávání o novodobých dějinách ve školách, neboť je to jediný způsob, jak předcházet brutálním napadením, vraždám a teror, který tyto lidi bez skrupulí rozpoutávají.

VYHOĎME HO Z KOLA VEN?

Saša Uhlová

Když jsem se před lety procházela Českým Krumlovem, přemýšlela jsem, jak je možné, že v tomto městě spolu žijí Češi a Romové v relativně dobrých vztazích. Existuje řada vysvětlení tohoto fenoménu, v České republice neobvyklého. Jedním z nich je, že zde nedošlo k několika vlnám emigrace jako v lokalitách jiných, Romové ve městě vytvářeli komunitu v pravém slova smyslu – znali se, byli všichni příbuzní a existovala zde sociální kontrola. Dalším důvodem pak může být citlivý přístup ze strany města, spoluvytvářený například etnoložkou Evou Davidovou. Při chůzi městem mě však napadla ještě jedna myšlenka, zdánlivě dětinská, že je to všechno tím, že je Český Krumlov takové krásné město, kde se prostě musí příjemně žít.

To jistě samo o sobě nestačí a nemůže to být jediný důvod lepšího stavu, ilustruje to nicméně důležitý aspekt lidského soužití i problémů, se kterými se česká společnost potýká.

Ve vnímání společenských problémů, i v mezilidských vztazích obecně, se setkáváme se zajímavým fenoménem, a tím je přenášení viny na druhé. Přijme-li za svůj (sice zjednodušený, ale do jisté míry platný) předpoklad, že každý jedinec je více či méně zodpovědný za svůj vlastní život, je až s podivem, kterak hledáme příčiny svých neúspěchů a problémů v těch druhých. Jako příklad může sloužit nefunkční partnerský vztah, kdy oba svalují zodpovědnost za problémy na toho druhého. K tomu ovšem může docházet pouze tehdy, když jsou partneři nešťastní a jejich vztah se podílí na vytváření permanentního stresu.

Obdobně se k hledání viníků mohou uchylovat lidé, kteří jsou z různých důvodů dlouhodobě neúspěšní a dopadá na ně tíha sociálního vyloučení. Těmito viníky bývají zpravidla etnické menšiny, ale i nejrůznější skupiny jiné. To neznamená, že lidé, kteří jsou úspěšní a bohatí, nikdy netendují ke xenofobním i jinak nesnášenlivým postojům. Pouze se například ve volbách do zastupitelských orgánů neuchylují k podpoře stran s vyloženě extremistickým programem. Jinými slovy, obvykle nehledají politicky represivní opatření proti těm, které považují za společenskou přítěž.

Vycházím ze stovek rozhovorů vedených s lidmi, kteří z toho či onoho důvodu nemají rádi odlišnost. Lidé, kteří jsou sice latentní rasisté, ale jsou zabezpečeni materiálně do té míry, že se nemusejí obávat o svou budoucnost, většinou nepociťují onen intenzivní pocit ohrožení, který vede k nesnášenlivosti až nenávisti a ke snaze nalézt konkrétní viníky stávající situace níže v sociální hierarchii.

Sociálně necitlivá politika, která vede k částečnému vylučování celých

skupin obyvatel (ať už etnických nebo podle regionálního či jiného klíče), ve svém důsledku celkem zákonitě napomáhá vzestupu pravicového extremismu. Na jedné straně se vylučují z okraje společnosti ti, kteří již na tom byli špatně, a ocitají se naprosto mimo systém, čímž vzrůstá kriminalita a další jevy ze sociálního vyloučení přímo vyplývající, a na straně druhé se část středních vrstev propadá ke dnu a začíná žít v permanentním stresu. Stav, kdy vzrůstá zadlužení domácností, kdy se dříve poměrně zabezpečení lidé strachují o ztrátu zaměstnání, popřípadě již zaměstnání ztratili, vede k tomu, že tito lidé zahnaní do kouta mají potřebu negativní emoce ventilovat.

Příklon k extremismu pak u mladých může vést až k napojení na neonacistické struktury; u lidí střední generace se projevuje většinou volbou politických subjektů, které mají v programu buď implicitně, nebo i explicitně obsaženo, že se budou vypořádávat s tzv. nepřizpůsobivými. Přitom si většinou tito lidé neuvědomují, že stačí skutečně málo a do kategorie nepřizpůsobivých spadnou i oni sami.

Thích Nhat Hanh (1926), vietnamský mnich, angažovaný ve vietnamském, později celosvětovém mírovém hnutí, sociálních reformách a zlepšování životní úrovně v odlehlých vesnicích Vietnamu. Během Vietnamské války v letech 1964–1968 založil Řád soubytí. V současnosti žije ve Francii, kde založil otevřenou klášterní komunitu „Plum village“

„Nezbožňujte ani nebuďte připoutaní k jakémukoliv učení, teorii nebo ideologii, včetně buddhistických. Všechny systémy myšlení jsou vodítka; nepředstavují absolutní pravdu. Tento předpis je zařváním lva. Jeho duch je charakteristický pro buddhismus. Často se říká, že Buddhovo učení je pouze vor, který vám pomáhá překonat řeku, nebo prst, který ukazuje na Měsíc. Neplete si prst s Měsícem. Vor není břeh. Jestliže lpíme na voru, lpíme na prstu, ztrácíme všechno. Nemůžeme se navzájem zabíjet ve jménu prstu nebo voru. Lidský život je vzácnější, než všechny ideologie a učení. Řád soubytí se zrodil ve Vietnamu za války, která byla konfliktem dvou ideologií. Ve jménu ideologií a učení lidé zabíjejí a zabíjeni jsou. Puškou můžete zastřelit jednoho, dva, tři, pět lidí; ale lpíte-li na své ideologii a myslíte si, že je absolutní pravdou, můžete zabít lidi miliony. Tento předpis obsahuje předpis nezabíjení v jeho nejhlubší podobě. Lidstvo velmi trpí připoutaností k názorům. „Když nebudete následovat toto učení, useknu vám hlavu.“ Zabíjíme se navzájem ve jménu pravdy. Svět se chytí do této pasti. Míru můžeme dosáhnout teprve tehdy, když se odpoutáme od svým názorů, když se zbavíme fanatismu.“ První ze čtrnácti předpisů Řádu soubytí.

EXTRÉMNÍ NÁBOŽENSKÉ JEVY A DIALOG

Ivan O. Štampach

Navázání a pak i udržování korektních mezináboženských kontaktů, včetně styků křesťanů a Židů směřujících k dialogu, k vzájemnému uznání a spolupráci, je permanentně ohrožováno krajními jevy na náboženské scéně. Máme-li posoudit vliv takových fenoménů, musíme je odlišit od oddaného a nadšeného praktikování náboženství. Už to totiž často moderní či postmoderní český skeptik pokládá za extrémní projev. Problematické jevy je nutno odlišit a podrobně prozkoumat, a je-li to možné, čelit jim.

Nejčastěji se v této souvislosti zmiňuje *fundamentalismus* a je nutno uznat, že se tohoto slova užívá ledabyle. Má dnes spíše funkci nálepky, jíž se označují náboženské projevy cizí, vzdálené, neobvyklé, vyžadující více námahy, mají-li být pochopeny. O fundamentalismu bychom správně mluvili vlastně jen u jedné větve protestantského křesťanství. Tento směr je mohutně rozšířen ve Spojených státech, v Evropě i jinde ve světě zůstává nepatrnou menšinou. Jde o církve označované jako probuzenecké, svobodné, znovuzrozené (born-again) nebo také evangelikální. Patří k nim baptisté, adventisté, kongregacionalisté, blízko jim stojí např. metodisté a presbyteriáni. Především v tomto prostředí koncem 19. století propuklo hnutí odporující dobovému liberálnímu (a modernistickému) křesťanství. Své názory vyjádřili v sérii dvanácti sborníků vydávaných v letech 1910 až 1915 pod společným názvem celé edice *The Fundamentals* (Fundamenty, Základy). Vytvořili vlastní ortodoxii vyjádřenou např. v tzv. pětibodovém krédu. Na prvním místě stálo přesvědčení o doslovném původu textu Bible u Boha a s tím související neomylnosti biblického textu ve všech otázkách (včetně údajů o přírodních dějích a o historii). K náboženské tematice se od počátku přidružila politická témata, konkrétně ostře pravicová agenda, např. polemika proti volebnímu právu žen, prosazování mravnostní cenzury tisku, snaha **omezovat** partnerské soužití osob stejného pohlaví, propagace útlého státu s nízkými daněmi a nízkými sociálními výdaji, imperiální pojetí mezinárodní role USA, po jistou dobu též zachování rasové segregace.

Označení fundamentalismus dostala analogická hnutí i v jiných větvích křesťanství. Např. antimodernistická kampaň v římskokatolické církvi před I. světovou válkou se opírala o velmi podobné náboženské, etické a politické pojetí. V této agendě od poloviny šedesátých let minulého století pokračují odpůrci II. vatikánského koncilu, označovaní dříve jako integristé, dnes neprávem spíše jako tradicionalisté. Části z nich se dostalo významného povzbuzení rozhodnutími současného papeže Benedikta XVI. Část pravoslavných převzala témata od amerických protestantských fundamentalistů a rozvíjí je ve svém prostředí.

Jako fundamentalistické se posléze začaly označovat podobné projevy v jiných náboženstvích, v judaismu, islámu, hinduismu a buddhismu. Zvláště

se zmiňuje islámský fundamentalismus. Počátky jeho typického směru můžeme klást do druhé poloviny 18. století. Reformní hnutí původně sídlící v Egyptě požadovalo návrat od kulturně bohatého, propracovaného islámu k holému textu Koránu a ke zvykům idealizovaných prvních generací muslimů. Spojuje se to s přísnými morálními pravidly a se zákazy různých forem zábavy, ale i umění. Podobně jako u křesťanských fundamentalistů se tam výsledky vědeckého bádání přizpůsobují náboženským představám. *Salafia*, jak se hnutí obvykle nazývá, rovněž připojilo k náboženským tématům náměty politické. Již na začátku šlo též o odpor proti pronikajícímu vlivu evropského osvícenství a později se hnutí stalo ideologií protikoloniálního zápasu, což zahrnovalo i odpor vůči demokratickým a liberálním myšlenkám koloniálních mocností. Podrobně se tím zabývá Luboš Kropáček v knize *Islámský fundamentalismus* (Vyšehrad, Praha 1996).

Při úvahách o extrémních náboženských jevech snadno padne slovo *fanatismus*. Dlouho se zdálo, že je to spíše emocionálně nabitě slovo vhodné pro povrchní žurnalismus. Odborný význam mu dal německý badatel Günter Hohl studii, která vyšla česky pod názvem *Fanatismus: sklon k extrému a jeho psy-*

Mahátma Gándhí
(1869–1948). Slavný pochod,
jedna z tzv. Satjágraha poutí

Nejen těmito pochody, ale celým svým životem Gándhí uskutečňoval možnost nenásilného odboje a mírotvorné cesty tam, kde se zdálo, že násilí je nevyhnutelným důsledkem nesnadných poměrů. Boj proti zákonům tyranské okupace, ale i rozbroje mezi hinduisty a muslimy řešil Gándhí vnitřním zasvěcováním se nenásilí a jeho důsledným šířením. Sanskrtské slovo Satjá znamená pravda, což je u Gándhího synonymum pro označení Boha, a slovo Graha znamená zpevněný, posílený. Satjágraha je síla uskutečňující se v osobním postoji jednotlivce, rodí se z lásky a pravdy, tedy z nenásilí. Způsob, jakým Gándhí dovedl neochvějně uskutečňovat nenásilný odboj, může být, a také byl, nahlížen též jako určitý extrém. Provokoval ty hinduisty, kteří se chtěli zmocnit nezávislosti Indie i ozbrojenou cestou. Gándhí byl zastřelen hinduistickým aktivistou Nathuramem Gódsém.

chologické kořeny (Portál, Praha 1998). V návaznosti na něj můžeme říci, že jde o silnou emoci v podobě přichylnosti k určitému směru a že zahrnuje i odpor k jinak smýšlejícím. Může, ale nemusí vést k nábožensky motivovanému či nábožensky odůvodňovanému násilí. Důrazný odpor k jinému náboženství, projevovaný i násilně, najdeme ve starší historii např. v podobě vyhánění Židů a muslimů ze Španělska vytvořeného po porážce posledního muslimského státního útvaru na tamním území (granadského emirátu) roku 1492. Notoricky známou podobou fanatické nesnášenlivosti s katastrofálními důsledky zejména ve 40. letech minulého století je náboženský antijudaismus založený na spoustě předsudků (např. koncepce tzv. bohovraždy nebo rituální pověra), který se prolíná s antijudaismem etnickým či domněle rasovým a projevil se masovou genocidou. Nábožensky zabarvený antiislamismus využívá nesnází s integrací evropských přistěhovaleckých minorit a spatřuje v islámu démonické zločinné náboženství, které uctívá pouštního démona. Vzhledem k mohutné ekonomické a vojenské síle islámských zemí se politicky projevuje zdrženlivěji. Vystačí s dílčím potlačováním náboženských zvyků, většinou se projevuje pouhou slovní agresivitou, jak to činí např. webový portál Eurabia (www.eurabia.cz). V souvislosti s válečnými událostmi roku 1995 na Balkáně došlo však i k vyvraždění více než osmi tisíců muslimských obyvatel města Srebrenica, včetně žen a dětí, srbskými jednotkami dovolávajícími se mj. pravoslavného křesťanství.

Veřejností ostře sledovaným extrémním náboženským jevem je *náboženská sektářství*. Ohledně výrazu *sekta*, nechceme-li někoho vystavit opovržení a potíživím, je třeba doporučit maximální zdrženlivost. V populární mluvě a v plytké žurnalistice stačí k použití této nálepky to, že sledované náboženské uskupení je v daném prostředí nové, a proto také obvykle početně nepatrné a zejména atypické ve svých slovních projevech a ve zvycích jako je oblékání, jídlo, pití nebo hudba. O sektářství můžeme mluvit právem tam, kde legitimní autorita přerůstá v nelegitimní moc nad lidmi a prostupuje se s mocí politickou. Též tam, kde se projevuje výlučnost, samospasitelnost, neomylnost vedení, uzavřenost a utajování.

Hans Küng (1928), švýcarský teolog, katolický kněz, ostrý kritik papalismu, významná postava druhého vatikánského koncilu

„Mír ve světě není možný bez náboženského míru! Čím může ekumenická teologie přispět k uklidnění našeho nepokojného světa? Ekumenický dialog mezi náboženstvími je dnes čímkoli, jen ne specialitou několika nepraktických náboženských ireniků. Dnes má poprvé v dějinách charakter požadavku, který se dostává do popředí i ve světové politice; může napomoci k tomu, aby se naše Země stala pokojnější a smířenější, a tedy i obyvatelnější. Církevní ekumena je integrální součástí světové ekumeny: Mezi ekumenismem ad intra, koncentrovaným na křesťanstvo, a ekumenismem ad extra, zaměřeným na celou zalidněnou zemi, je vztah vzájemné závislosti! Mír je nedělitelný: začíná v lidském nitru!“

Pokud nebudeme tyto jevy hledat pouze v nových náboženských směrech, ale spravedlivě, padni komu padni, můžeme včasnou informovaností zúčastněných pomoci čelit rizikům.

Náboženský extremismus nemá daleko k *terorismu*. Není sice třeba z něj obviňovat všechny fundamentalisty, ale živnou půdou pro něj je právě fundamentalismus a ne např. tradiční ortodoxie, a tím méně liberálně pojaté náboženství. Náboženské násilí nemusí mít podobu válek o náboženské otázky, jak se někdy myslí. Může to být, jako v případě současné občanské války mezi muslimskými sunnity a ší'ity v Iráku, boj o moc, resp. o vliv ve veřejném prostoru. Téma teroru je od 11. září 2001 trvale přítomno v médiích a v užívání tohoto výrazu je mnoho libovůle. Za přiměřené je možno toto hodnocení uznat v případě, že jde o ozbrojený útok ohrožující zdraví a život nebojících osob, případně jejich majetek. Jistěže znepokojující mohou být i povstalecké útoky na mocenské útvary, ale je třeba je od teroru odlišovat. Některé režimy mají tendenci označovat spravedlivý odboj výrazem teror. Nacisté tak např. nazývali český národní odboj za protektorátu. Totéž se může dít v současnosti. Soudný člověk se nenechá podmanit metodami psychologické války uplatňovanými v prodejních médiích. Vůči současné antiteroristické kampani bude zdrženlivý.

Od náboženství se právem očekává, že bude činitelem smíření. Spolupracovníci v projektu *Světového étosu* Hans Küng a Karl-Joseph Kuschel prokázali, že v náboženstvích tento potenciál je. Židovsko-křesťanským vztahům v širší souvislosti se v tomto kontextu věnoval druhý z nich v publikaci *Spor o Abrahama. Co židy, křesťany a muslimy rozděluje a co je spojuje* (Vyšehrad, Praha 1997). Zástupci obou historicky spřízněných náboženství spolupracují s muslimy a příslušníky dalších směrů v Parlamentu náboženství světa. Je nepochybné, že je nutná ostrážitost vůči nebezpečným jevům vyskytujícím se v celé šíři náboženského spektra od směrů starých po nejnovější, od uskupení se stamiliony členů k těm, která jich mají stovky. Bezpečnostními riziky plynoucími z náboženského extremismu, fanatismu a sektářství se zabývají mimo jiné státní instituce. Všude, kde je to možné, je třeba se snažit o maximální možnou míru dobrých styků. Bezpečí, ale i všemožnému jinému prospěchu slouží už jen korektní vzájemné informování, vzájemná zdvořilost, občanská tolerance. Více umožní diskuse o sporných otázkách a realizace společných zájmů. Maximum možného tvoří dialog, který má ovšem velmi náročné předpoklady a málokdy se k němu dospěje. Dialog umožňuje hluboké sdílení náboženské zkušenosti a spolupráci při zachování náboženské plurality.

ZLOZVYKY SLOBODY, ALEBO EXTRÉM AKO MAINSTREAM

*Lucia Faltinová, University of Cambridge a Woolfov inštitút
pre štúdium vzťahov medzi Židmi, kresťanmi a moslimami*

Extrémizmus je odvrátená stránka demokracie. Vychádza zo samej podstaty demokracie, najmä zo slobody prejavu. Ak niekto nepríde s prevratným vynálezom, ako zachovať demokraciu a zároveň odstrániť extrémizmus – čo zaslužené vynesie Nobelovu cenu mieru, extrémizmus tu zostane, pokiaľ bude existovať demokracia. Toto konštatovanie môže vzbudiť dojem lakonizmu, hoci len vyjadruje tvrdú realitu. Majúc na zreteli židovsko-kresťanské vzťahy v širšom spoločenskom kontexte, nasledujúca úvaha najprv načrtne niektoré z aktuálnych trendov vo vzťahu medzi extrémizmom a demokraciou. Potom predloží niekoľko námetov, ako vytvoriť v občianskej spoločnosti dynamickú rovnováhu, ktorá vráti extrém na okraj spoločnosti.

Extrémizmus bol donedávna na vzdialenej hranici každodennosti. Väčšina z nás mohla pred ním viac-menej zavrieť oči, pokiaľ sme nepatrili k pomerne úzkej skupine profesionálov, ktorí proti nemu bojujú, alebo do niektorej z menších ako cieľových skupín útokov extrémistov. Doba sa zmenila a extrém sa

stáva mainstreamom. Prispieva k tomu množstvo zlovykov slobody a demokracie. Týmto výrazom nadväzujem na amerického teológa a filozofa slovenského pôvodu Michaela Novaka, ktorý sa venuje dobrým návykom slobody napríklad v dielach, ktoré vyšli aj v slovenčine *Filozofia slobody*, alebo *Biznis ako poslanie*.

Drážďanská katedrála 13. února 1983. Kříž je tu vztyčován na znamení angažovanosti církve v boji za lidskou svobodu a důstojnost na druhé straně „železné opony“

Spomedzi množstva zlovykov slobody a demokracie sa zameriam len na tri.

Prvým je rast individualizmu a spoločenská fragmentácia. S vývojom demokracie je náš každodenný svet čoraz rozdrobenejší, čím vznikajú nové komplexné spoločenské vzťahy. Napriek rastúcemu individualizmu majú inak okrajové udalosti čoraz širší spoločenský a neraz globálny dopad v dôsledku nebývalého prepojenia jednotlivcov a spoločenských sietí. Navyše individualizmus v prostredí rozmachu internetových sociálnych sietí prináša hyperkomunikáciu, ako jeden z extrémov komunikácie tak z hľadiska expanzie kontaktov, ako aj minimalizácie komunikovaného rozsahu a obsahu. To vedie k skracovaniu pamäte a najmä k zjednodušovaniu pojmov neraz na absolútne minimum. Zároveň sa postupne stiera rozdiel medzi reálnym a virtuálnym svetom. Pre mnohých, najmä mladých ľudí, virtuálny svet napokon neraz nahrádza reálny. Nielen pri komunikácii, ale aj z hľadiska vnímania priorít a lojálnosti. Využitie internetu v oblasti extrémizmu je dnes známe najmä v súvislosti s extrémistickými skupinami, nielen sofistikovanej al-Káidy. Komunikačná revolúcia priniesla okrem ťažko kontrolovateľného internetu, aj boom vysielacích médií. Rozmach médií prirodzene slúži aj náboženským skupinám a cirkvám, ktoré neraz vlastnia rozsiahlu mediálnu infraštruktúru. Žiaľ, nie všetky využívajú tieto vymoženosti na humanitné účely. V USA je niekoľko tisíc vysielacích staníc, mnohé z nich sú v rukách náboženských, najmä kresťanských radikálov. Na Blízkom východe je podľa aktuálnej štúdie Cambridgeskej univerzity 500 satelitných kanálov, pričom na začiatku 80. rokov vôbec nejestvovali. Náboženské vysielanie je súčasťou mnohých z nich. Niektoré, napríklad al-Jazeera, ani nemusia byť v rukách extrémistov,

aby sa stali ich efektívnym nástrojom. Pre príklady však netreba siahť ďaleko. V Strednej Európe uvediem dva protichodné príklady. Poľské Radio Marija je neslávne známe pre postoje založené na nacionalisticko-náboženskom fundamentalizme. Na druhej strane je tu Český rozhlas, verejnoprávne médium krajiny, ktorá sa z nepochopiteľného dôvodu považuje za ateistickú. Širokospektrálnosť a kvalita programov priamo či nepriamo dotýkajúcich sa náboženskej problematiky poukazuje nielen na názorovú pluralitu tvorcov, ale aj na ich na kultivovanosť a vzdelanosť. Takáto programová štruktúra a obsah vysielania ČRo je ukážkou symbiózy medzi náboženskou a sekulárnou kultúrou, a teda dôležitým nástrojom vzdelávania ako prevencie extrémizmu.

Silové zložky, najmä polícia, čoraz užšie spolupracujú s ostatnými orgánmi štátu a spoločenskými inštitúciami, vrátane masmédií, škôl a mimovládnych organizácií. Čoraz vyšší dôraz sa kladie na prevenciu, lebo extrémistické skupiny sa rýchlo profesionalizujú a reakcia vo forme silového potlačania jednotlivých akcií nemôže udržať extrémizmus pod kontrolou. Celospoločenská preventívna koalícia je príležitosťou pre tých, kto sa angažujú v židovsko-kresťanskom dialógu, prispieť skúsenosťami k tomuto úsiliu.

Druhým zlovykom, ktorý prispieva k regularizácii extrémizmu, je jeho formalizácia prostredníctvom politických strán. K tomu prispieva niekoľko faktorov. Pád komunizmu umožnil pluralizáciu spoločensko-politického spektra. Európska integrácia sa stretla s reakciou vo forme nacionalizmu, ktorý sa neraz skrýva za patriotizmus ako na Východe, tak na Západe. V makropolitike kulminovala formalizácia extrémizmu voľbami do Európskeho parlamentu v roku 2009. Tie vyniesli mandát Britskej národnej strane, ktorá neraz prejavuje extrémistické a rasistické postoje.

Už spomínaná spoločenská fragmentácia sa týka aj politických strán. V úsilí o ďalší demokratický vývoj Európskej únie veľké politické strany sa v očiach verejnosti stávajú kolosom, ktorý nedokáže zabezpečiť reálne spojenie s občanom. Ilustráciou boli nedávne voľby vo Veľkej Británii, z ktorých vzišla vládna koalícia, čo je, na rozdiel od kontinentálnej Európy, v Británii rarita.

Dietrich Bonhoeffer (1906–1945), jedna z vedoucích osobností Vyznávajúcí cirkve a politického odboje v Nemecku

Když Hitler převzal úřad kancléře, vystoupil Bonhoeffer v rozhlasu s projevem proti nacistickému „vůdcovskému principu“. Dříve než řeč dokončil, byl přerušen. Poté se nechal přijmout do tajných služeb protinacistického odboje, plánuje spiknutí, jehož cílem je Hitlera zabit a uskutečnit státní převrat. Roku 1943 byl však zatčen a deportován do koncentračních táborů, kde byl zavražděn. Nejvíce ho proslavily jeho tzv. Listy z vězení, které psal svým přátelům. „Bůh se nechává vytlačit ze světa na kříž, Bůh je ve světě bezbranný a slabý, a právě jen tak je s námi a pomáhá nám.“

Na Východe je fragmentácia politických strán dôsledkom dvoch iných faktorov. Zčasti je reakciou na bývalý monopol komunistických strán, hoci na druhej strane táto spomienka nebráni obľúbenosti populistických lídrov, čo vyplýva zčasti zo sentimentu za komunizmom – niekde dokonca za stalinizmom. Druhým a podružným faktorom je sociálna frustrácia. Občianska demokratická nevyzretosť v postkomunistických krajinách navyše stále nie ceľom efektívne zvláda názorovú pluralitu, čo tiež prispieva k veľkému počtu drobných strán. V súvislosti so sociálnou frustráciou v celej Európe mala najakutálnejší vplyv na skepsu voči veľkej politike a voľbou na mlyn extrémizmu sa stala nedávna hospodárska kríza, ktorej najbolestnejším dopadom na bežného občana bola zvyšená nezamestnanosť.

Tretím zlovykom je občianska apatia. Pri jednej z nedávnych ciest na Slovensko sa ma ktosi spýtal, prečo sa ešte stále venujem problematike európskej integrácie. Vraj je to zastaralá téma, keďže sme už v EU. Keby sa európska integrácia zavŕšila členstvom v Únii, mali by sme tu dnes raj na zemi. Vstup do EU je jedna vec – rovnako ako zamatová revolúcia – ale udržanie a rozvíjanie takýchto veľkých demokratických projektov je niečo celkom iné. Pre mnohých aj oveľa menej vzrušujúce a dobrodružné, čo neraz vedie k apatii, ktorá môže byť priamou cestou k likvidácii výdobytkov demokracie. Jedným z extrémnych, ale nemenej varovných príkladov z moderných dejín je apatia širokej verejnosti po nástupe Hitlera k moci. Zo súčasnosti možno ako príklad uviesť vplyv kresťanskej pravice na politiku v USA. Skupiny, nielen sekty, vznikajúce na základe názorovej jednoty siahajúcej k internému obmedzovaniu argumentačného pluralizmu v prospech jednoty,

sa postupne spoločensky izolujú a podliehajú negatívnym neraz extrémistickým postojom voči okoliu. Téma sa okrem iných venuje aj Nathaniel J. Klemp v nedávnom článku *Kresťanská pravica: Angažovaní občania či teokratickí križiaci?* Upozorňuje na rozdiel medzi politickou angažovanosťou takýchto skupín a záujmových občianskych združení, ktoré rešpektujú názorový pluralizmus natoľko, že sa nechcú dotknúť partnerov s inými názormi, a preto sa vyhýbajú aktívnej participácii vo veciach verejných, vrátane volebnej účasti. To napomáha prieniku extrémizmu nielen do stranického a politického spektra, ale aj jeho dominácii verejnej diskusie, ktorá by mala v demokratickom systéme udávať tón spoločenskému vývoju.

Aké sú teda dôsledky uvedeného vývoja a ako ich im čeliť?

Možných riešení je bezpočet. Uvediem opäť len zopár. Jedným z riešení je hraničná, tzv. *liminálna udalosť*. Niektorí tvrdia, že Európe treba ďalšiu vojnu alebo revolúciu, aby sa spamätala z apatie. Takéto riešenie považujem za únik od zodpovednosti, aj za lenivosť trpezlivo tvoriť niečo, čo nemusí prinášať okamžité, hmatateľné a veľkolepé výsledky. V tejto súvislosti Benedikt XVI. varuje pred imanentnou eschatológiou. Našinec si spomenie na Tomáša Masaryka, ktorý bol odporcom revolúcií, hoci ich nevyhnutnosť ako krajné riešenie neodmietal. Keď mu Richard Coudenhove-Kalergi navrhol, aby sa stal predsedom zjednotenej Európy, Masaryk sa rozhodol venovať novovzniknutému Československu: bol presvedčený, že demokracia potrebuje aspoň päťdesiat rokov na to, aby zapustila korene. Dôležitý je aj dôraz, ktorý Ma-

saryk kládol na drobnú prácu. Ideálnym príkladom v kontexte dlhodobého pokojného vývoja je Veľká Británia, ktorá si rokmi vyslúžila titul matka demokracie. Nehrá sa však na raj na zemi. Problémy, s ktorými zápasí – či je to ulsterský konflikt, škótsky secesionizmus, šírenie islamu, či otázky efektívnosti blairovského multikulturalizmu – rieši (zväčša) racionálne ako prirodzenú úlohu každodenného rozvoja demokracie. Hoci Británia sa rovnám nikdy celkom nevyhla – ani sa nesnažila, bolo to niekoľko storočí bez revolúcií, čo jej umožnilo venovať sa dlhodobým spoločenským projektom a rokmi si tak vybudovať vyspelú demokratickú kultúru.

Ďalším z možných riešení je *spojiť sa v proteste proti niečomu*. Mnohé občianske združenia, vrátane združení pôsobiach v Českej republike, majú skúsenosť s protestnými akciami proti aktivitám extrémistov. Spojiť sa v boji proti negatívnym javom je samozrejme potrebné, odvážne a šlachetné. Je to však často krátkodobejšie a z hľadiska zjednotenia názorovej plurality jednoduchšie, ako spojiť sa dlhodobo v zápase o niečo, v úsilí niečo konštruktívne tvoriť.

Jedno z riešení, ktoré pokladám za možné a z uvedených možností dlhodobo najkonštruktívnejšie, je *zlatý stred spoločnosti*. Považujem ho tiež za kľúčový faktor v potláčaní extrémizmu. V nasledujúcej časti sa preto v zmysle tejto metafory zamyslíme nad občianskou spoločnosťou ako jadrom pluralitnej demokracie, ktoré spája náboženský a sekulárny svet. Budeme sa tiež venovať niektorým problémom, s ktorými sa jej budovanie stretáva.

Tak, ako ľudská podstata a spoločnosť, zlatý stred je pojem tak široký, že nemožno poskytnúť vyčerpávajúcu odpoveď na to, aký by mal byť. O konečné odpovede ako prejavy spoločenského inžinieringu sa nielen neúspešne, ale najmä s tragickými dôsledkami pokúsili totalitné režimy 20. storočia. Preto len niekoľko podnetov na zamyslenie. Nasledujúce myšlienky sú inšpirované slovami Tomáša Halíka: „co je bez chvění, není pevné.“ Potrebujeme totiž široký stred pozostávajúci z neustále sa meniacich podmnožín, ktoré sú v interakcii. Taký stred je priestorom, kde väčšina ľudí nachádza prirodzený habitat pre sebarealizáciu vo vzťahu k sebe a širšej spoločnosti. Je to stred, ktorý si ľudia sami vytvárajú, a tak predstavuje

Simone Weil (1909–1943). Francouzská myslitelka, sociální reformátorka, učitelka, křesťanská mystička

Celý svůj život zasvětila boji za sociální spravedlnost, podporovala nezaměstnané a stávající dělníky, kritizovala stávající kapitalismus i socialismus. Pro hlubší vhléd do pracovních podmínek dělníků zanechala učení a pracovala v továrnách. V roce 1936, ačkoliv pacifistka a anarchistka, odjíždí do Španělska podpořit Republikány v občanské válce. Utrpí zranění a odchází se léčit do Assisi, kde v modlitbě prožije první mystický dotek s Bohem.

Druhou světovou válku chce prožít nablízku trpícím, proto opouští USA a žije v Anglii, kde roku 1943 umírá celkovým vyčerpaním a tuberkulózou. Do důsledku – extrému – promyšlená a aplikovaná sociální etika Weilové opakovaně uváděla do rozpaků její vrstevníky. I dnes tváří tvář hlasu jejich úvah máme co dočinění s krystalickou odvahou opouštět „staré“ pro „nové“. Valná většina jejich prací je vydávána posmrtně. „Jako se člověk učí číst, jako se učí řemeslu, učí se také ve všem cítit především a skoro jen to, jak Vesmír poslouchá Boha. To je skutečné učení a jako každé učení vyžaduje úsilí a čas.“

ich ľudskú prirodzenosť s neustále sa meniacimi prioritami, s rôznorodými záujmami a prvkami identity. Nie je to stred sivej bezmozgovej masy, domínium tatarkovského Démona súhlasu, ktorá bezducho odkývne všetko, čo sa jej predkladá. Náš zlatý stred je niečo ako atóm, ktorý pozostáva z menších a menších častíc, ktoré tak, ako v kvantovej fyzike, rokmi postupne objavujeme. Je to priestor neustáleho chvenia, činnosti a rôznorodosti. V nadväznosti na Halíkovo spoločenské chvenie zostanem v gymnaziálnej fyzike a použijem ešte jednu metaforu, Huygensov princíp o šírení vlnoploch. Výsledná vlnoplocha pozostáva z vln, ktoré vznikli z bodov pôvodnej plnoplchy. Náš zlatý stred je teda holistickým výsledkom pôsobenia jednotlivých spoločenských aktérov. Je to občianska spoločnosť v pôvodnom zmysle slova, teda nielen spektrum mimovládnych organizácií. Pri svojej rôznorodosti a prirodzenom chvení je to svet, ktorý je pripravený konať, pričom vie, že pokrok bez chýb a bolesti nedosiahne.

Načrtnem niekoľko úskalí, ktorým náš zlatý stred čelí a ktoré sú aspoň zčasti zdieľané medzi tými, kto sa venujú medzináboženským vzťahom alebo vzťahom medzi náboženským a sekulárnym svetom. Extrémizmus sa akútne dotýka oboch vzťahov, pričom nejde len o jeho najkrajnejšiu manifestáciu – fyzický teror.

Šírenie strachu

Jedným z javov úzko spojených s extrémizmom, a to nielen náboženským, ale aj inak mytologicky motivovaným,

je negatívna transcendencia, ako ju definuje z pohľadu mimetickej teórie François Girard. Mimetická teória sa venuje štúdiu vzájomného napodobovania spoločenských postojov jednotlivca i skupín. Voči tejto teórii možno uviesť mnoho výhrad a nie je všeliakom na spoločenské problémy, ale v kontexte našej úvahy posluží ako užitočný nástroj na objasnenie niektorých javov. V súvislosti s negatívnou transcenciou upozorňuje Girard na šírenie strachu metaforou liberalizácie Satana. V zmysle jeho mimetickej teórie Satan likviduje Satana (po našom zlé zlym sa odháňa, alebo strach budí strach). To je príznačné pre súčasnú fragmentovanú spoločnosť, ktorá ešte nedosiahla štádium onoho vývojového chvenia vedúceho k dostatočne konštruktívnej interakcii.

V súvislosti s mimézou si možno spomenúť na teóriu a prax zastrašovania v medzinárodných vzťahoch počas Studeného vojny. Jej koniec preniesol prax zastrašovania priamo medzi nás. Medzinárodné šírenie terorizmu je len jedna, extrémna súčasť tohto javu. Niektorí v tejto súvislosti tvrdia, že došlo k deritualizácii vojny. Mierové rokovania zriedka vyústia do dohôd – izraelsko-palestínsky konflikt, ktorý je pre mnohých aktivistov v židovsko-kresťanských vzťahoch kameňom úrazu, je jedným z príkladov. Navyše ak sa mierové dohody uzavrujú, stávajú sa neraz kusom papiera a udalosťou public relations, než dlhodobou efektívnou bariérou proti šíreniu konfliktov. Príkladom je pretrvávajúce etnicko-náboženské napätie a mikrokonflikty na východnom Balkáne s vážnym potenciálom regionálnej destabilizácie. Ďalším javom, ktorý robí z extrémizmu mainstream, je guerilový boj (kedysi

sme mu hovorili partizánsky), ktorý sa najmä vďaka šíreniu terorizmu stáva hlavným prostriedkom vedenia nielen lokálnych, ale aj medzinárodných vojen. Takýto boj nie je celkom novinkou, keď si spomenieme napríklad na Írsko na začiatku 20. storočia, či na udalosti, ktoré predchádzali vzniku štátu Izrael, alebo na odboj v mnohých krajinách počas druhej svetovej vojny.

Múry a getá

V Európe pád Berlínskeho múra položil základy mnohým ďalším múrom. V súvislosti so vzťahmi Európy a Ruska hovorí Richard Sakwa o studenom mieri, ktorý nasledoval po studenej vojne a trvá dodnes. Pojem studeného mieru možno aplikovať aj na vnútrospoločenské vzťahy v Európe, vrátane medzi náboženských, kde pasívna tolerancia môže viesť k vzájomnej izolácii. Európsku záhradu sa nám dosiaľ nepodarilo celkom vyplíeť od plotov, akým bol ten ostnatý elektrifikovaný, ktorý mal chrániť komunistickú rajsú záhradu pred vplyvom škodcov a únikom mozgov. Napriek a neraz i v dôsledku odstraňovania fyzických a komunikačných bariér, reálne i metaforické ploty sa šíria ako burina a vytvárajú novodobé getá. Do nich buď vyčleňujeme tých, ktorých považujeme za problémové skupiny, napríklad Rómov či imigrantov, alebo sa do nich zatvárame fyzicky či symbolicky sami v obavách pred neuhmi tohto sveta. K takejto samoizolácii prispieva často aj pocit morálnej nadradenosti u mnohých veriacich, najmä tých, ktorí sa po páde

komunizmu vrátili k svojim koreňom, alebo je prirodzenou reakciou raného štádia po náboženskej konverzii. V súvislosti s morálnou nadradenosťou možno spomenúť Girardovho kolegu Benoit Chantrea, ktorý upozorňuje na to, že *imitatio Dei* neznamena bohorovnosť. Namiesto imitácie navrhuje adoráciu ako symetrický a ireverzibilný vzťah. Takáto adorácia má viesť k obeti vo forme služby, a nie obeti tak, ako ju ponímajú samovražední atentátnici.

Getoizácia náboženských a svetských spoločenstiev je jedným z najväčších problémov priepasti medzi náboženským a sekulárnym svetom. To prispieva k eskalácii extrémizmu a jeho prieniku do mainstreamu spoločnosti. Pojem getoizácia volím zámerne, hoci mnohí v tom istom kontexte používajú výraz atomizácia. Tú však považujem za prirodzený prejav neustálej interakcie pluralitnej spoločnosti, ako som uviedla v metafore o zložení a dynamike atómu. Z pohľadu getoizácie náboženské a svetské spoločenstvá a ich organizácie majú tendenciu vytvárať si viac-menej izolované štruktúry a služby, či už v oblasti sociálnej a zdravotníckej starostlivosti, vzdelávania, kultúry a dokonca obchodu. Napriek nepochybnému prínosu, ktorý poskytujú svojim členom, tieto organizácie minimálne spolupracujú so svojim partnermi v širšom spoločenskom kontexte, vrátane iných náboženských skupín a sekulárných organizácií. Situácia vedie k obrovským spoločenským priepastiam. Jej výsledkom je nielen obojstranné nepoznanie sveta, za plotom, ale aj následný vzájomný strach z nepoznaného. Ide o mimetickú reciprocitu, ktorá môže

viesť k rivalite a následne k eskalácii extrémov.

Cesta z geta

Jedným z kľúčových spôsobov, ako sa dostať z geta, je posun od pasívnej tolerance medzi jednotlivými viac či menej izolovanými spoločenstvami a väčšia interakcia medzi nimi vo forme konštruktívneho spolužitia. Jeden z priekopníkov židovsko-kresťanských vzťahov poľský jezuita Stanisław Musiał hovoril v období po Šoa o zápase o definíciu človeka. Dnes stojíme pred výzvou znovu definovať úlohu človeka v spoločnosti. Svetská i náboženská sféra, Židia, kresťania a ostatné náboženské obce musia prijať väčšiu zodpovednosť a vyvinúť výraznejšie spoločné úsilie na to, aby bol onen zlatý stred – naša pluralitná spoločnosť otvorená, inkluzívna a občianska. Nie pasívna tolerancia, ale konštruktívne spolužitie zabezpečí zachovanie a rozvoj človeka v celej jeho škále a tvorivosti.

Dobрым príkladom konštruktívnej interakcie bola verejná diskusia, ktorá sa rozprúdila o návrhu preambuly európskej ústavy. Stupeň verejnej angažovanosti pripomenul Európe, že náboženstvo je súčasťou jej komplexnej identity. Nábožensky a svetsky orientovaná verejnosť sa stretla v dobrovoľnej diskusii a tým aktívne prispela k ústavnému procesu Európskej únie. V nasledujúcej časti sa budeme venovať ešte trom témam vyžadujúcim si viac spoločnej konštruktívnej angažovanosti: migrácii, spoločenskej pamäti a vzdelávaniu. V každej z týchto oblastí môžu Židia a kresťania pozitívne pôsobiť, využívajúc stáročné skúsenosti vzájomného spolužitia.

Vyučujúci **Martin Buber** (1878–1965). Židovský mysliteľ, autor mnoha prác z oblasti filozofie a teologie. Znovu promýšľal ideu bytí jakožto dialogu

„Prvotním nebezpečím pro člověka je náboženství, kde světský život a bohoslužba probíhají beze spojení, mimo sebe... duše touží pouze po styku s Bohem, jako by chtěla, aby se láska k němu týkala jen Jeho a nikoliv jeho světa... to, co nazývá Bohem, je pouze obraz v ní; to, co vede jako dialog, je monolog, rozděluje si jednotlivé role... Pro skutečný intimní vztah člověka a Boha není svět pouze místem, nýbrž i objektem. Bůh promlouvá k člověku ve věcech a bytostech, které mu posílá do života; člověk odpovídá svým zacházením právě s těmito věcmi a postojem právě k těmto bytostem.“

Migrácia

Pre mnohých migrantov predstavuje náboženstvo zdroj etnickej sebaidentifikácie a spojenia s krajinou pôvodu. Občania Európskej únie, ktorí dnes bežne nazývajú domovom dva, neraz aj tri členské štáty, tento jav dobre poznajú. Pre mnohých migrantov a imigrantov však kozmopolitná skúsenosť nezaručuje otváranie mysle. Naopak, často vedie k extrémizmu a indoktrinácii, čo vytvára nové etnické a náboženské bariéry. Pri tom európska, ale aj globálna mobilita môže byť, podľa slov Timothy Radcliffa ako púť, ktorá nás naplní duchovnou a intelektuálnou múdrosťou. Náboženské obce a cirkvi by preto mali vyvíjať väčšie úsilie na vyváženejšiu interpretáciu občianskych práv a povinností nielen vo vzťahu k nadnárodnému spoločenstvu spoluveriacich, ale aj s dôrazom na krajinu, v ktorej pôsobia. Aby sa múry modlitební nestali múrmi dobrovoľných giet, cirkvi a iné náboženské obce by mali aktívnejšie viesť svojich členov ku komunálnej solidarite, ktorá sa týka príslušníkov iných vierovyznaní, aj sekulárneho spoločenstva. Peter Sanders, ktorý začal svoju kariéru v 60. rokoch ako fotograf rockových hviezd, je dnes skôr známy fotografiami moslimského sveta, pričom sám konvertoval na islam. V súvislosti so službou ostatným hovorí na margo migrantov žijúcich v diasporách, že len vtedy, keď začneme slúžiť hostiteľskej spoločnosti, prestaneme sa príliš zaoberať samými sebou a začneme myslieť na ostatných.

Pamäť

Židovsko-kresťanskému dialógu roky dominuje téma pamäti Šoa. Schopnosť postupne otvárať túto tému bola jedným z významných faktorov, ktoré prispeli k výraznému zlepšeniu židovsko-kresťanských vzťahov za posledných 60 rokov. Napriek pokroku vo vyrovnávaní sa s minulosťou, pamäť Šoa nás zatiaľ neposunula za hranicu inhibičného dopadu viny smerom k hojivému vplyvu pamäti. Rabín Norman Solomon z Oxfordu zdôrazňuje, že zdravý vzťah nemôže byť postavený na vine. Stagnácia v inhibičnom vákuu viny môže viesť medzináboženskú solidaritu, po ktorej volá aj Svetová rada kresťanov a Židov, k súťaži v martýriu. Harald Wydra z Cambridgeskej univerzity hovorí o meniacom sa význame vnímania obeť. Obeť podľa neho stráca pacifizujúci

charakter, ako tomu bolo v abrahámskej tradícii obetovania. Odvolávajúc sa na mimetickú teóriu, Wydra upozorňuje, že tento vývoj vedie obeť k mimetickému zápasu o jedinečnosť. Monopolizácia vlastnej pozície ako legitímnej obeť je kognitívnym zlyhaním v kontexte konštruktívneho spolužitia. Z hľadiska prevencie konfliktov Wydra vyzýva k väčšej introspekcii každej obeť.

Pamäť Šoa, konkrétne ono „Nikdy viac!“ nadobúda dnes novú dimenziu v kontexte posvätnosti života a ľudskej dôstojnosti. Ak dejiny majú byť učiteľkou života, pamäť Šoa musíme aplikovať na najväčšiu existenciálnu výzvu dneška – fundamentalistický terorizmus ako globálny jav, ktorý sa bude ešte šíriť. Uvediem len jeden aspekt tohto vývoja, na ktorý poukazuje Tomáš Halík: depersonalizácia obetí nacistických krematórií, kde počet zlikvidovaných obetí bol smerodajný, pripomína krematórium, na ktoré sa zmenili newyorské Dvojčky. Jedným z kľúčových faktorov, ktoré prispievajú k vzniku a šíreniu terorizmu je fundamentalistická nespokojnosť s plodmi sekularizácie. Nerovnováha medzi náboženským a sekulárnym svetom a jej tragický výsledok však nie sú dejinne nové. Téma sa venoval napríklad Masaryk v práci o sebevražde.

Vzdelávanie

Vidno teda, že 20. a už aj 21. storočie priniesli tragické dôsledky priepasti medzi náboženským a sekulárnym svetom, či išlo o dve svetové vojny a Šoa, alebo o útoky na Svetové obchodné centrum. Podľa Masaryka to, čo je rozbuškou násilia, či na sebe, alebo na druhých – samovražda alebo vražda, sa skrýva v samej podstate človeka. Ide o kombináciu nedostatočného intelektuálneho a duchovného vzdelania, ktoré sú nevyvinuté a navzájom neprepojené. Masaryk tomu hovorí polovzdelanosť, resp. vzdelanie, ktoré nie je prakticky uplatňované a prežívané, čo vedie k existenciálnej únave. Celistvosť človeka, tvrdí Masaryk, pozostáva z intelektu a morálky, pričom je dosiahnuteľná prostredníctvom výchovy. Ľudská spása preto nespočíva v rukách štátu, ale vo vzdelávaní a morálke. Masaryk vníma psychologickú celistvosť človeka pozostávajúcu z pamäti a rekolécie, podobne, ako to vnímal Platón. Táto vnútorná kapacita dáva človeku schopnosť aktívnej interakcie s okolitým

prostredím. Popri rozvoji vlastnej mysle zodpovednosťou človeka je teda rozvíjať aj túto interakciu.

Žiaľ, práve oblasť vzdelávania je dnes často jedným zo zdrojov takejto polovzdelanosti a tým aj základným kameňom nábožensko-sekulárnej priepasti a giet. Masarykov náboženský humanizmus chápe vieru ako presvedčenie, ktoré človek nadobudne prostredníctvom kritickej reflexie. Mnohé vzdelávacie ustanovizne však považujú princípy kritického myslenia za nežiadúce, za ohrozenie autority. To sa týka mnohých náboženských aj svetských škôl a univerzít. Takáto priepasť vo vzdelávaní a vzájomná ignorácia alebo skoro-ignorácia medzi náboženským a sekulárnym svetom, ako aj v medzináboženskom spektre sa stáva základným kameňom novodobých giet.

Jeden zo základných demokratických princípov, princíp subsidiarity otvára nové možnosti pre priamu a aktívnu participáciu jednotlivcov – občanov i dočasných migrantov v *res publica*, vo veciach verejných, teda spoločných. Ale len jednotlivec posilnený neustálym vzdelávaním, ktorý sa pokladá za prirodzenú súčasť rôznorodej spoločnosti, voči ktorej cíti tvorivú zodpovednosť, môže konštruktívne prispieť k tomuto dielu. Vývoj občianskej spoločnosti je neustály tak, ako vývoj samotného človeka. V kontexte našej doby a spoločnej Európy by mala byť občianska spoločnosť svetom, ktorý pozostáva z náboženskej a sekulárnej pologule, ktoré sa navzájom prirodzene a aktívne dopĺňajú. A tým by sa stala aj ochranným valom proti šíreniu extrémizmu.

VÝZVA

Rádi bychom vyzvali naše čtenářky a čtenáře, aby pamatovali, že veškeré náklady spojené se vznikem tohoto i dalšího plánovaného čísla Revue SKŽ mohou být pokryty díky Vaším příspěvkům a díky podpoře Nadačního fondu obětí holokaustu.

„ANTITERRORISTICKÝ ZÁKON JE SNADNO ZNEUŽITELNÉ OPATŘENÍ...”

ROZHOVOR S TEREZOU REICHOVOU

Viola Ježková

Celovečerní dokument *Manuál na výrobu teroristy* je bakalářským filmem studentky Katedry dokumentární tvorby FAMU Terezy Reichové. Na pozadí baskických reálií se pozvolna otevírá a problematizuje prostor Evropy spojené mimo jiné i zákony, jejichž záměrem je uchránit Evropany před terorismem. Jejich aplikace má svá stinná a bolestivá místa, v jejichž blízkosti se zrcadlí až příliš mnoho z naší zkušenosti s komunistickým režimem. Film však nepřestává střežit naši budoucnost. Tereza Reichová bdí nad těmito souvislostmi a neváhá se ptát a doufat.

Terezo, řekni mi, jaký teď dokončuješ film, čeho se týká a co tě vedlo k jeho realizaci?

Právě dokončuji střih filmu, který se jmenuje *Manuál na výrobu teroristy*. Je to film natáčený v Baskicku, respektive v Navaře. Vedlo k tomu to, že v Baskicku mám kamarády, které jezdím už šest let navštěvovat. Znáám jejich „baskické“ problémy, ale nikdy jsem tomu nevěnovala větší pozornost. Připadalo mi, že celý ten problém je až příliš složitý a že mu nemůžu moc rozumět. Ale najednou se vynořovaly záležitosti, které mě začaly zarážet. Například jeden můj kamarád zmizel. Úplně. Zjistila jsem, že byl považován za teroristu ETA. Nedávalo to smysl. Tak jsem začala pátrat po tom, co se vlastně stalo. Čím víc jsem báda, tím víc jsem zjišťovala, že problém Baskicka je problém nás všech, je to problém univerzální. A tak jsem se rozhodla o tom udělat film. Takže se dá říct, že film vychází z pro-baskických pozic, ale není to zdaleka film pouze o Baskicku. Už je na světě a má celovečerní metráž.

A co je tedy v tomto kontextu problémem nás všech?

Problémem nás všech je, že musíme všichni dohromady nějak udržetle

fungovat a k tomuto cíli vytváříme různá systémová opatření. Ale ta jsou bohužel zneužitelná. Například, když nechci, aby se rojily určité nemoci, tak záleží na tom, jaké použiji prášky – v případě Baskicka jde o to, že španělská vláda chce, aby zmizelo těch nemocí víc najednou. Používá prášky ve jménu jedné nemoci. A to má své neblahé důsledky. Vzniká zacyklený kruh akce reakce akce, kdy najednou mluvíme o represích, které provokují to, že se lidé radikalizují, ale ono se není čemu divit.

Jak to? Myslíš na něco konkrétního?

Myslím na represivní zákony. Konkrétně antiteroristický zákon. V rámci takzvaného boje proti terorismu se aplikací antiteroristického zákona zasahuje daleko větší sektor baskické opozice. To znamená, že dochází k ilegalizaci stran a jiných organizací, u kterých je souvislost s ozbrojenou organizací sporná. Dokonce bych si troufla říct, že žádná souvislost ani neexistuje. Jedná se o levičovější organizace, které chtějí dospět k nezávislému Baskicku a které chrání baskické tradice. Ale stávající antiteroristický zákon a jeho pravidla umožňují takovou šířku záběru, že je možné například být až čtyři roky ve vazbě bez soudu. Můžeš se dostat do situace, kdy jsi donucen podepsat doznání, které odporuje pravdě, a to vše ve jménu boje proti terorismu. Tak to je jemná ilustrace toho, co se děje v Baskicku a co se dle mého názoru může dít vlastně kdekoli.

Jak je ten film udělaný?

Dlouho jsme přemýšleli, jak to udělat, a zjistili jsme, že nejdůležitější jsou lidé

„Graffiti a street art jsou pro mě důležitá věc, šifra, kterou považuji za velice účinnou zbraň.“
Záběr z filmu Terezy Reichové

samotní. Můžeme si číst, co chceme, ale nás zajímalo, co si myslí lidé v ulicích. Totiž ti moji kamarádi jsou většinou z „izquierda abertzale“, tedy z radikální levice bojující za nezávislost. Řekli jsme si, že je důležité zjistit, co si myslí obyčejní lidé, kteří se takto neprofilují. Mostem k tomu bylo velké množství politických graffiti v ulicích. Jsou to graffiti s názorem, které tady v Čechách vůbec nemáme, ale tam je to běžné komuniké. Tak jsem na ulici zastavovala lidi a ptala se jich, co konkrétní graffiti znamenají. Vlastně jsem trochu zneužívala pozice cizinky s ohlédnutím španělštinou. Oni mi to opravdu vysvětlovali a ani si neuvědomovali, že ve skutečnosti mluví o politice. Často zaznívaly věci, o kterých se tam na plnou puslu nemluví.

Lidé na ulici čtou v graffiti?

Ano, určitě. Chci zdůraznit, že graffiti a street art tak, jak ho potkáváme například v Baskicku, jsou pro mě důležité věci, silná forma sdělení, šifra, kterou považuji za velice účinnou zbraň. Proto tvoří další samostatnou linii filmu. Kromě zastavování lidí na ulici a street artu je zde ještě třetí rovina. Tou jsou lidé vyprávějící příběhy o tom, jak se jich v jejich životech konkrétně antiteroristický zákon dotkl.

Rozved', prosím tě, co myslíš „účinnou zbraní“?

Politická graffiti jsou druhem komunikace. Stát má média, a lidé, kteří se státem nesouhlasí, mají jako médium ulici. To je to, co by mělo fungovat univerzálně, a vadí mi, že to v Čechách chybí. Mám možnost jít na ulici a říct, co si myslím, konfrontovat s tím ostatní lidi i sebe samého. Jde o to, že veřejný prostor je náš, každý si ho může vzít. Pak je to otázka mezí a toho, co říkáme, ale jde hlavně o to, že ten prostor máme. Člověk, který narazí na politické graffiti, je konfrontován se skutečností, kterou třeba média neukazují, ale musí si něco myslet, donutí ho to přemýšlet.

Jak na tebe lidé na ulici reagovali?

Dobře. Lidé se mi snažili politické problémy vysvětlit jednoduše taky proto, že jsem byla cizinka. Je těžké mluvit o politických názorech. Například nesouhlasím s tím, že někde existuje ozbrojený boj, ale zároveň vím, že věci nejsou černobílé. Ale to je tak obecné, že si o tom s druhým Baskem nepovídám, a až ve

Tereza Reichová natočila v loňském roce film Kruh – portrét demonstrace, jímž zkoumá události 17. listopadu 2008, nazvané později médií „Bitva o Janov“. Veřejnost byla tehdy šokována velkým množstvím místních obyvatel, kteří se přidali k ultrapravicovým demonstrantům. Tereza Reichová se po několika měsících vrátila na místo činu, na kruhový objezd u Janova, a pokusila se odhalit motivace demonstrujících. Na kruhový objezd pozvala lidi, kteří se demonstrace různým způsobem účastnili. Představitelé Dělnické strany, příslušníci romské protidemonstrace, policii a zástupce města a v neposlední řadě tvůrce následného mediálního obrazu samotné demonstrace. Na plátno umístěné na kruhový objezd promítala záběry z demonstrace a kladla otázky, jimiž se snažila dospět k řešení problému. Film zdaleka přesahuje hranice promítacích sálů, za účasti autorky vždy otevíral diskusi, kterou sama autorka považuje za nejdůležitější ohlas filmu.

chvíli, kdy mne osloví studentka z Čech s mikrofonom, začnu jí to vysvětlovat ze své zasvěcené pozice. Líbilo se mi, že ti lidé byli otevření, ať už na to měli jakýkoliv pohled.

Co ses při natáčení naučila?

Při přípravách na film jsem se bála právě toho, jak na mě budou lidé reagovat. Počítala jsem s tím, že mi na ulici odpovídat nebudou. Ale film mě naučil, že když se člověk nebojí zeptat, tak mají lidé dobrou vůli o tom mluvit, a to i přesto, že máte jiné názory. To byla nádherná zkušenost, ale bohužel nevím, nakolik by bylo možné, abych si ji udělala tady v Čechách. Nevím, nakolik je to mentalitou Basků, jsou otevřenější. Kolikrát se mi stalo, že jsem potkala člověka, o kterém mi už během prvních vět bylo jasné, že máme opačné postoje, ale přesto jsme si mohli dlouho povídat. To bylo nejdůležitější. Hlavně to, že film byl prostředek komunikace a graffiti nám k ní pomohly.

Čeho bys chtěla tím filmem docílit? Co bylo tvým přáním?

Zprvu jsem se chtěla dozvědět, co na toto téma vzniklo. Nebylo nic. Existují pouze filmy pro Basky, ale ty pro nás nejsou moc srozumitelné. Je to složitý problém a člověk zvenku jej nepochopí. Mně ale připadalo, že v tom, co se tam děje, je mnoho univerzálního, o čem bychom měli přemýšlet všichni. A jak jsem už říkala, myslím si, že to není film jenom o Baskicku. Chtěla jsem, abychom si uvědomili, že moc je stále z různých pozic zneužívána a toto zneužití se může dít klidně i u nás. Je nutné, abychom střežili pomyslné hranice zákonů.

Co to znamená pro tvůj film? Jmenuje se Manuál na výrobu teroristy...

Znamená to, že si terorismus můžeme

vyrábět sami. Čím víc budeme represí zneužívat, tím víc se na ně bude reagovat. Je to velice univerzální a bohužel je to i začarovaný kruh. Kdo by měl být chytřejší, je právě stát nebo vlastně v kontextu Evropské unie se to týká i nás. Člověk se musí ptát, jak je možné, že existují výjimky pro případy terorismu, kdo tyto výjimky definuje a jak to, že zákon umožňuje použít najednou jiný metr? Jde o to si uhlídat limity. Historie mluví jasně...

A myslíš, že obyčejní lidé mají možnost se na tom podílet?

Určitě. Musíme se ozývat a tláčit a říkat, že to nechceme.

Jak to probíhá v Baskicku, co jsi tam viděla?

No, viděla jsem demonstrace (smích). Viděla jsem to, že existují velká lokální hnutí, že všude existuje obrovská solidarita s politickými vězni. Vůbec tam necítíme, že se jedná o „záležitost mladých lidí“. Spousta jich je vězněných, často neprávem, nebo s neadekvátními tresty. Ti, kdo za nimi stojí a kdo na ně sbírají peníze, nejsou jen jejich kamarádi, rodiče, známí a ostatní příbuzní, ale také lidé úplně cizí. V hospodách jsou kasičky a do nich lidé přispívají peníze rodinám vězněných, aby je mohli jet navštívit. Španělská vláda totiž posílá Basky ze severu do věznic na jihu Španělska. Tak daleké cesty jsou pro mnohé bez podpory ostatních neuskutečnitelné.

A jak je to s tvým kamarádem, který zmizel a o kterém jsi mluvila na začátku? Objevila jsi něco?

To je případ, který se ve filmu samozřejmě neobjevuje, ale většina lidí se na tom shoduje. Z naší vlastní historie si můžeme zkusit odpovědět sami – jaké možnosti má člověk, který se ocitne v tzv. politickém exilu?

STŘEDNÍ GENERACE A EXTREMISMUS

Daniel Herman

Je alarmující, že ještě v době, kdy žijí přímí účastníci nacistických i komunistických zločinů, se objevují lidé, kteří tyto skutečnosti relativizují, zpochybňují nebo dokonce zcela popírají. Jak je něco takového vůbec možné? Ale protože to bohužel možné je, je třeba stále znovu připomínat události, které se tak krutě vepsaly do tváře velké části světa, včetně naší vlasti.

Přišel jsem na svět bezmála dvě desetky let po skončení druhé světové války. Řada mých blízkých příbuzných nepřežila tzv. „konečné řešení židovské otázky“. Celkem logicky jsem se tedy od dětství s tímto tématem v různých podobách setkával. Jednou z podob takového setkávání byla silně ideologizovaná výuka dějin druhé světové války, kterou nám předkládala škola, výrazně ovlivněná tehdy vládnoucí komunistickou ideologií. Takovýto účelový výklad dějin jsem díky své výchově odmítal a doplňoval jej samostudiem necenzurovaných rodinných archivů a svědectvím příbuzných, kteří nacistické řádění přežili.

Řada mých spolužáků však takového alternativního studijního zdroje neměla. Jejich reakcí tak bohužel mnohdy bylo, že účelově podávaný výklad našich dějin pouze zesměšňovali a s vaničkou tak mnohdy vylévali i dítě. Válečné filmy, na které jsme museli se školou povinně chodit, pocházející tehdy samozřejmě výhradně z dílny sovětských filmových producentů, byly předmětem ironických posměšků. Občasné návštěvy účastníků odboje či vojáků, kteří nasazovali ve válkách své životy za naši svobodu, se tak stávaly pouze vítanou příležitostí jak se ulít z vyučování. Myslím, že i tyto dobové podmíněné skutečnosti hrají ne nepodstatnou roli při vnímání druhé světové války, nacismu a holokaustu u dnešní střední generace.

Při již zmíněném studiu rodinných archivů jsem našel i dopisy adresované sousedy naší rodiny gestapu, ve kterých žádali od gestapa podporu, aby nemuseli splácet dluhy „těm Židům“. Je to smutné čtení. Možná, že by ještě dnes nebyl leckdo rád, že se takové dokumenty dochovaly. Pokládám za

smutný i fakt, že až desítky let po skončení války – teprve před pár lety! – byl na mirovickém hřbitově odhalen první památník se jmény obětí z nedalekého romského tábora Lety. Velkou část jmen tvoří malé děti. Ze třiceti dětí narozených v táboře nepřežilo žádné.

Odvaha podívat se pravdivě na události nedávné historie nepatří zrovna k silným stránkám naší společnosti. Jsem přesvědčen, že to je další faktor, který zde sehrává svou roli. Dokázat poctivě zpracovat svou vlastní historii je předpokladem k posunutí se někam dál. Pokud toho nebudeme schopni, neuzdravená vina bude stále bloudit tělem společnosti a infikovat ji. A to platí samozřejmě pro všechna těžká

období, kterými jsme v nedávné historii prošli.

Jsmo-li dnes ve světě konfrontováni se vzrůstajícími neonacistickými tendencemi, je třeba poučit se v dějinách a nepodceňovat toto nebezpečí. Za velmi riskantní pokládám v této souvislosti rovněž váhavé postoje řady zemí vůči dění na Blízkém východě, kde stát Izrael musí často osamoceně čelit tvrdým atakům teroristických skupin, které se těší podpoře bohatých ropných magnátů. A místo jasného stanoviska odmítajícího terorismus jsme mnohdy svědky snah podobajícím se až příliš úporné snaze některých politiků třicátých let, kteří chtěli s tehdy demokraticky zvoleným německým vůdcem domluvit mír za každou cenu. Úvahy o tom, k jakým výsledkům tyto snahy vedly, jsou náplní celého tohoto příspěvku.

Historie je učitelkou života, praví jedno moudré přísloví. Snažme se jeho význam dobře promyslet, abychom nepochopenou historii nemuseli jednou prožívat znovu.

Hitler zdraví říšského biskupa Ludwiga Müllera, 1933 Wittenberg

První národní synoda evangelické církve zvolila Müllera říšským biskupem. Müller byl hluboce oddán nacionálnímu socialismu a berlínská synodní rada věřila, že je třeba spolupracovat s nacisty při „obnově nejhlubších sil našeho národa“. Hitler brzy jmenoval Müllera svým důvěrníkem, chtěl, aby stál v čele evangelické církve, ale jednotlivé zemské církve prosazovaly Friedricha von Bodelschwingha. Proto nacisté zinscenovali vnitrocírkevní konflikt, který donutil Bodelschwingha odstoupit a zaručil úspěch německých křesťanů ve volbách.

KRAJNÍ PRAVICE: NÁSILÍ NA ROMECH, ANTISEMITISMUS A NESNÁŠENLIVOST

František Kostlán

Vzpomínám na úžasné vzepětí slušných lidí v listopadu 2007, když neonacisté chtěli na výročí Říšského pogromu (tzv. Křišťálová noc) pochodovat pražským židovským městem. Demokratičtí politici, představitelé křesťanských církví (hovořil zde například kardinál Miloslav Vlk) a společenských autorit se shodli, že odpor proti neonacistům je věc společná. V projevech zazníval tentýž odkaz: Proti těm, kteří chtějí zničit demokracii, kteří upírají svobodu druhým, je třeba se rázně postavit. Totéž jsme mohli sledovat při dvou mítincích proti neonacistickým pochodům v Plzni v roce 2008. Účastníci protestu četli před Velkou synagogou jména obětí neonacistů (tedy obětí současných) i jména plzeňských Židů, které nacisti za války transportovali do koncentračních táborů. Ve čtení se vystřídalo mnoho lidí, mezi nimi i plzeňský biskup František Radovský či sociolog Fedor Gál. Okolo třetí hodiny začal kantor Michal Foršt zpívat židovskou modlitbu, vzápětí se odpůrci neonacismu postavili neonacistickému průvodu. Toto společné vzepětí se ovšem brzy vytratilo, následné napadání Romů rasisty se až na výjimky odehrávalo za mlčení společenských elit.

Kdo tvoří krajní pravici

Podle reality utvářené médií se zdá, že krajně pravicový extremismus nemá v ČR příliš velkou šanci: rozpuštění Dělnické strany (DS) potvrdil Ústavní soud a její nástupkyně, Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS), získala ve volbách do Poslanecké sněmovny pouhých 1,14 procent z odevzdaných hlasů. Nebezpečnost krajně pravicového extremismu se však posuzuje povrchně: celkovým počtem extremistů, počtem jejich akcí, jejich účastí v politice, tím jak a nakolik dovedou být hlasití a objeví se tudíž i v médiích atd. Mnozí pozorovatelé zapomínají na nejdůležitější měřítko, kterým je dopad extremismu na život lidí. A také na to, že všechna tato „měřítka“ nelze při posuzování používat odděleně.

Pojem „krajní pravice“ zahrnuje několik skupin, počínaje neonacisty a konče českými šovinisty, kteří navazují na před-

válečný český fašismus a ultrakonzervatismus. Podle politologa Jana Charváta existují v rámci krajní pravice v Evropě i u nás minimálně tři hlavní proudy: reakční populismus – například Národní

strana; fašizující – například Vlastenecká fronta; neonacistický – například Národní odpor.

Tyto proudy se v řadě věcí odlišují. Neonacisté se například staví za myšlenku novodobé evropské říše pod vedením hitlerovců. Oproti tomu čeští šovinisté razí myšlenku, že nejvyšší hodnotou je národ – jedinec zde není jedinečnou svobodnou bytostí, ale součástí masy, jejíž existence je stavěna vysoko nad individuální svobodu. Sdílejí naopak odpor proti menšinám, Romům, Židům, homosexuálům atd.

Nejsilnějším politickým subjektem na krajní pravici je momentálně Dělnická strana sociální spravedlnosti. Ta mohla získat mnohem více hlasů, nebyť rozpuštění její předchůdkyně, Dělnické strany. Na návrh české vlády o tom rozhodoval Nejvyšší správní soud (NSS). Dělnická strana je podle něj populistická, vyznává hitlerovský nacionální socialismus i moderní neonacismus, je šovinistická v tom smyslu, že věří v nadřazenost vlastního národa, je rasistická, antisemitská a xenofobní vůči Romům a přistěhovalcům a je výrazně homofobní. Cílem DS je odstranění demokratických základů státu a zavedení totalitního režimu.

Jeruzalémští mírotvorci, bucharský Šejch Abdul Azíz a Eliahu McLean

Eliahu McLean se narodil židovské matce a křesťanskému otci, kteří se toho času coby „dětí květin“ rozhodli žít na hawaiském ostrově Oahu. Odtud se McLean vydává hledat vlastní spirituální kořeny. „Když mi bylo dvanáct, přiletěl Oskar, matčin otec, z New Yorku na moji Bar micvu. Dostal jsem tehdy nejkrásnější dárek, své hebrejské jméno, Eliahu.“ McLean se dlouhodobě zabývá mírovými cestami mezináboženského dialogu, především mezi Židy a muslimy. Podněcuje bezpočet mírových aktivit nejenom na území Izraele. Stezka Abrahama je název studijního programu, který spoluzaložil a který stvrzuje jeho dlouhodobý hluboký zájem o sufismus. „Lidé se mě ptají, jestli jsem levičák, nebo pravičák, a já odpovídám, že k tomu, aby člověk mohl létat, potřebuje obě křídla (z angl. left-wing, right-wing)... Letět můžeme tehdy, když toužíme pracovat spolu s ostatními vstříc harmonii a celistvosti, tj. tehdy, když se učíme respektovat odlišnosti druhých. Potom mezi nás, kteří jsme požehnaní a určeni k tomu, abychom obývali a sdíleli tuto svatou zemi, může přijít pravý mír.“

Lítost a odpuštění v nás a mezi našimi lidmi

Období mezi 24. srpnem a 14. zářím tohoto roku věnovali stoupenci abrahamovské ekumeny v Izraeli příležitosti hlouběji porozumět jinověrným náboženským svátkům. Příznivci tohoto mírového hnutí se setkali při družském poutním svátku ke hrobu proroka a mystika Ya'fouriho, při pravoslavném svátku Nanebevzetí Panny Marie, při židovském svátku Roš Hašana, při slavení konce Ramadanu, svátku Eid ul-Fitr a při katolickém svátku Vyvýšení svatého kříže.

Dělnická strana fungovala až do potvrzení tohoto rozsudku Ústavním soudem. Její členové se však hned vzápětí po vynesení rozsudku přemístili do předem připravené Dělnické strany sociální spravedlnosti. Podle měřítek nastavených NSS se ale neonacismu nevzdali. V personálním provázání s neonacisty z Národního odporu, Autonomních nacionalistů a dalších DSSS pokračuje. Antifašistická akce na svém webu informovala, že za DSSS kandidovalo celkem devětadvacet neonacistů. Jsou mezi nimi například organizátoři či pravidelní účastníci neonacistických akcí, včetně pokusu o pogrom Romů v litvínovském Janově, někteří z nich mají na těle vyteťované nacistické symboly, jiní se svými rasistickými názory nijak netají.

Vandas a další nejvyšší představitelé DS byli nedávno odsouzeni za nenávislné výroky vůči Romům a migrantům na loňské prvomájové demonstraci v Brně. Obžalování však měli být mnohem dříve. Například v prosinci 2008 v pražských Vysočanech Vandas přihlížejícím neonacistům slíbil, že zatočí s nevládními organizacemi, které se zabývají menšinami, a poté zvolal: „Chceme zemi čistou, bílou, ne z parazitů a jiné verbeže.“ Své výpady proti migrantům zopakoval i na předvolebním mítinku v pražské Libuši, nedaleko tamní vietnamské tržnice. Vandas může donekonečna vykřikovat, že odsuzuje všechny totalitní ideologie, je však zřejmé, že jde jen o rétorické cvičení, nikoli o ideologický posun.

Podhoubí extremismu

V roce 2006 ještě Dělnická strana do Poslanecké sněmovny nekandidovala.

V těchto volbách krajní pravici zastupovaly Národní strana (9 341 hlasů) a Právo a spravedlnost (12 756). V loňských volbách do Evropského parlamentu získala DS 25 368, Sládkovci 7 492 a Národní strana 6 263 hlasů. V nedávných volbách do Poslanecké sněmovny dostala DSSS 59 888 a Sládkovci 1 993 hlasů. Krajní pravice tedy sílí i podle počtu voličů:

- 2006 – volby do Poslanecké sněmovny: 22 097 hlasů
- 2009 – volby do Evropského parlamentu: 39 123 hlasů
- 2010 – volby do Poslanecké sněmovny: 61 881 hlasů

Nejde o závratný počet, ale to je dáno i faktory, které se propříště mohou změnit. Ekonomická krize, která bývá podhoubím bujení extremismu všeho druhu, pozvolna odeznívá, čeká nás však kvůli ní utahování opasků. V širším záběru je příčinou finanční krize postmoderní relativismus, který je průvodním jevem globalizace. Ten se projevuje ve všech oblastech života, politiku, legislativu či žurnalistiku nevyjímaje. Základní žurnalistické etické pravidlo – objektivita, tedy popisování skutečností, tak, jak se doopravdy odehrály – je v novinářské obci často spíše terčem posměšků. Legislativa není schopna utvářet pravidla, která by bránila špatnostem všeho druhu, v 90. letech zde absence právního prostředí umožnila masivní tunelování a rozkrádání, které budou hradit ještě naši vnuci, dnes to není o mnoho lepší. Politika na nejvyšší úrovni není schopna dohlédnout za rámec jednoho volebního období.

Rasistickou latenci vypouštějí na povrch konkrétní mechanismy. Jde především o počínání některých politiků, které

uvolňuje negativní emoce a legitimizuje postoje a výroky, dříve nepřijatelné. Tím se zároveň rozšiřuje prostor pro hlasatele totalitních ideologií. Vzpomeňme třeba na protiromské výroky Jiřího Čunka či senátorky a starostky ostravských Mariánských Hor Liany Janáčkové.

Zahraniční souvislosti

Podle výročních zpráv Bezpečnostní a informační služby je financování krajně pravicových skupin na vzestupu „díky“ jejich mezinárodní spolupráci při prodeji různých propagačních materiálů. CD, DVD, ideologických brožur a knih či oblečení. Finance k nim proudí i od silných rasistických skupin ze západních zemí, ale téměř jistě také z ruské tajné služby FSB (nástupkyně KGB), které v zemích, jež ruská politika pokládá za svůj zábor, vyhovuje chaos a destabilizace. Další finance získávají na politické půdě. DS získala nemalou částku ve volbách do EP. Ve střední Evropě je ve více státech některá z neonacistických, xenofobních či populistických stran v parlamentu. Vyjmout z tohoto vzestupu krajní pravice ČR jen proto, že v parlamentu žádnou takovou stranu momentálně nemá, je krátkozraké.

Rasistické násilí

Násilí z nenávisti vůči menšinám, kterého se dopouštějí krajně pravicoví extremisté, nejen v ČR narůstá. Namísto řešení tohoto problému se však setkáváme s jeho bagatelizací. Pár příkladů ze života: V Moravském Berouně došlo během posledního roku hned ke třem bezohledným útokům: dva útoky zápalnými lahvemi a jedno přepadení romské rodiny za bílého dne na náměstí. Do maminky, její malé dcerky i syna rasisti při napadení kopali. Policisté postižené osoby dodnes nevyslechli. V Opavě došlo v poslední době k mnoha napadením. Jde především o dva útoky zápalnými lahvemi na dům v Rybářské ulici obývaný Romy. Zapálení popelnice, rasistické výkřiky, několikrát napadení Romů včetně těhotné ženy – vše před tímto domem. Další útok se odehrál ve vedlejší Sádové ulici, kde fotbaloví hooligans vhodili do bytu granát se slzným plynem a velký kámen, který spadl těsně vedle postýlky s batoletem. Ani jeden z popsáných útoků není dodnes vyšetřen, policie mnohdy napadené ani nepředvolala

k podání vysvětlení či svědectví.

Příklady ze všedního života dobře ilustruje situace v Karvině, kde k útokům dochází doslova denně. Útočníci zde házejí po Romech kameny, brambory, v nichž jsou zapíchané skleněné střepy, kelímky s hořčicí, střílejí po nich ze vzduchovky. Podle svědectví lidí, s nimiž jsem hovořil na mnoha místech Slezska a severní Moravy, jsou takové útoky běžnou záležitostí.

Žhářský útok z Vítkova je jenom onou pověstnou špičkou ledovce. Rasistickým útokům někteří místní obyvatelé pouze lhostejně přihlížejí, policisté tyto případy nevyšetřují a přispívají tak k pocitu pachatelů o vlastní beztrestnosti. To

má za následek jejich drzost a logicky i stoupající počet těchto trestných činů. K Vítkovu by nedošlo, nebýt policejního přezírání každodenních rasistických útoků.

Existuje vůbec zlé a dobré?

Díky tomuto chaosu korodují hodnoty rychlým tempem, včetně ochrany lidských práv, k níž jsme se propracovali velmi klopotně. Zlo již není zlem a dobro dobrem, což provázají otázky, které by ještě nedávno byly oprávněně pokládány za naivní: „Kdo vlastně určí,

co je zlé a co dobré?“ Jasná představa, plynoucí z desatera, je nahrazena skepticismem. V tomto prostředí nemusí nutně volba (neo)nacistů znamenat zlo, stačí proto málo a do parlamentu se mohou dostat. V letošních volbách nasbíraly hlasy nespokojenců Věci veřejné a částečně i TOP 09. A od DSSS se krátce před volbami distancovala část pouličních bijců z neonacistických Autonomních nacionalistů. DSSS se sice ideovým rozkročením přes celou krajní pravici snažila získat nové voliče i mezi ultrakonzervativci (Národní strana jí svým rozpadem uvolnila místo), ale měla na to málo času. Nebýt této souhry náhod, krajní pravici by vilolo **mnohem**

OČISTNÉ EXTRÉMY

Markéta Hrbková

Termínem „extremismus“ označujeme chování a ideologie, které narušují sdílené normy chování či názorů a mají tendenci eskalovat v násilí; často bývá navázán na nějakou společně sdílenou hodnotu (národ, náboženství, rasa) nebo různé podoby „boje za svobodu“. V posledních letech bývá tento pojem užíván pro označení některých politických tendencí k nesnášenlivosti, příslibů „očistění“ společnosti a jiných výzev ke skupinovému asociálnímu chování. V těchto případech dochází k určitému posunu, neboť extremismus začíná být orientován na odlišnou společenskou třídu či vrstvu. Násilí se obrací do vlastních řad.

Jedním z nepřehlédnutelných znaků naší současné civilizace je tíhnutí ke sterilitě. Aby nám vnutily své výrobky, farmaceutické a drogistické koncerny nás zaplavují mnohdy i vědecky naplánovanými vlnami úzkosti a seznamy všeho, co potřebujeme ke „zdravému vývoji“, vypouštějí do prostoru mediální poplašné zprávy, jejichž skutečným původcem jsou často přeplněné sklady. Úzkost o zdraví a důraz na „správnost“ se stávají mocnými spojenci marketingu a nenápadnými ovladateli našich myslí. Navenek se může zdát, že tyto neustálé okolní tlaky neovlivňují náš vztah k životu a okolnímu světu, ale opak je pravdou: pod neutuchajícím proudem hrozeb se náš pohled stále více zaměřuje na předpokládaná nebezpečí v podobě věcí, přírody i lidí.

Na tento fenomén velmi silně narážíme v otázkách přírodního prostředí. Mnohá naše města a vesnice prozrazují, že naše civilizace trpí nejen obavou z vlivu okolní přírody, který by ji vedl k racionálnímu způsobu, jak s ní vyjít, ale nesou známky něčeho, co by se dalo nazvat naturfobií. Příroda jako by nejen byla často vykořisťována pro zisk, ale jaksi podvědomě podezírána ze zlých úmyslů a „pro jistotu“ redukována víc, než je nutné. Komfortní bezpečí, v němž žijeme, technologické vymoženosti, prodlužující se věk člověka i úspěchy lékařské vědy, nic z toho nejenže náš pocit bezpečí ve světě nezvyšuje, ale požadavky naší úzkosti na hygienické, bezpečnostní a přeestetické normy viditelně rostou. Úzkost a strach z Romů, Židů, Turků, které často využívají populistická a extremistická hnutí,

úzkost z „nepřízrůsobilých“ v táboře pravicových extremistů i volání po silném autoritativním státě, které slyšíme z řad levicového extremismu, jsou jen jinými úkazy této civilizační fobie a strachu z žité pomíjivosti, z různorodosti, nepředvídatelnosti a nás v mnohém překračující šíře vlivů, které do našich životů zasahují. Zvyšující se strach a nedůvěra k tomu, co zcela neovládáme, nekontrolujeme, nemůžeme ihned jedním stisknutím knoflíčku zrušit.

První symptomy narůstajících psychóz v psychologii jednotlivce bývají v mnoha případech provázány tzv. ataxofobií, fobií ze špíny. Ataxofobie je nemoc, při níž pacient trpí zvýšenou či postupně se zvyšující potřebou hygienické očisty, začíná tendovat ke vnímání okolního světa jako nebezpečí, jemuž musí očistou neustále předcházet a vše, co vybočuje z nevědomé představy „jedině bezpečné“ dokonalosti, hodnotí jako ohrožující. Tyto fobie někdy končí mnoha hodinami mycího rituálu, které pacienta zcela vysilují. Výraznou podobou této nemoci trpěl Adolf Hitler, často bývá vykládána jako „syndrom špatného svědomí“; v této úvaze bych se však spíše zaměřila na Hitlerův vždy lehce pokrčený nos, k němuž jako by neustále doléhaly ozvuky nelibého zápachu, na fenomén, jímž jsou často provázána také extremistická hnutí a který bývá jedním

z častých symptomů současného evropského extremismu – na společenskou fobii z nepořádku, strach z nepředvídatelnosti a jinosti, projevující se štitivostí a nevědomým strachem ze života i z přírody, podvědomou nedůvěrou k přicházejícímu a děsem ze změny, které způsobují rostoucí sterilitu našeho života a nevědomých požadavků jako fenomén stravující a někdy i agresivně ubíjející schopnost rozvoje a přizpůsobivost nutné různorodosti života.

Většina extremistických postojů je vedena touhou po jednoduchých a jednoznačných silových řešeních. Ať jde o náboženské fundamentalismy, nacionální či rasové segregace, anebo vztah k nepřizpůsobivým, jako by se nad nimi vznášel onen pokrčený nosík štitivosti, purismus jednoznačně znějícího slova, touha ukončit veškerý diskurs silou a jednou provždy objevit jeden jediný lék pro všechny či pro sebe za cenu likvidace či izolace jiného. Touha po konečném řešení.

Extremistická hnutí vyrůstají jako do extrému vyhnané výhonky z neviditelného kořene našich nejhlubších strachů. Organismus těla, stejně jako organismus společnosti, jsou vzájemně propojenými mechanismy, v mnohém založenými na vybalancování principů spíše než na neměnném statu quo. Demokracie jako společenský mechanismus nestojí na tom, že jedna strana má pravdu, ale na vzájemném vyrovnávání pohybů uvnitř svého těla.

Výrazem této elasticity demokracie je také to, že některé vládní strany demokratických zemí dnes překvapivě přijímají do své agendy i názory či celé strany, které by ještě před půl stoletím byly považovány za extremistické. Tím však zároveň čelí nebezpečí, že zaženou do hlubšího extrému také opozici, která svou radikalizací nutí k radikalizaci i obranu, a tím posouvá celý vzájemně se podmiňující systém blíže k násilí a jednoznačnosti namísto komplexnějších a promyšlenějších řešení – i když často dlouhodobějších a na první pohled rizikovějších, což bývá kamenem úrazu.

Mnohá extremistická hnutí jsou dnes namířena proti globalizaci a ekologické nezodpovědnosti, jimi nabízená řešení však obvykle nesou nedostatky, které jsem těmto proudům přičetla – netrpělivost, rychlé, jednoznačné řešení často s logem „zvítězíme“ a podlogem „po nás potopa“. Tyto

Keňa, Nairobi 1975. Páté plenární zasedání Ekumenické rady církví

extremistické proudy posilují své pozice u veřejnosti také tím, že se na rozdíl od mezinárodních oficiálních politiků nevyhýbají bolestivým tématům, ale jejich problematiku předkládají ve zkrácené, zjednodušené a propagativním řešením podmalované verzi.

Problém narůstajícího extremismu a jeho přesun do mezitřídních vztahů v demokratických zemích nepovažuji za alarmující, ale je propojen se zesilujícím se tlakem na změnu životního stylu, kterému je člověk této civilizace vystaven ve chvíli, kdy doména domluvy, na niž byl mnoho desetiletí plně vázán, trh, ukazuje svou odvrácenou tvář a nestabilitu. Přírodní prostředí dává čím dál bouřlivěji najevo, že našim rozmarům nemíní vyhovovat do nekonečna a na našem nebi se přesouvají vztahy velmocí. Nedůvěra v mezinárodní politiku roste.

Zdá se, že jedním z poselství, které tato krize přináší, je nutnost člověka vystoupit na další příčku vývoje a vyzbrojit se proti manipulacím všeho

druhu. Samostatné myšlení se stává ne zvoleným luxusem, jak tomu bylo v dobách ještě nedávných, ale vlastností nutnou k přežití.

I v otázkách manipulace však lidská mysl podléhá již zmíněnému zákonu: jednostranná ideologická masáž nezlepšuje odolnost proti manipulaci jako takové, ale naopak zplošťuje schopnost diferenciace všech reakcí, které si vyžadují odosobněnou analýzu.

Proto si myslím, že je nutné extremistickým hnutím věnovat pozornost, analyzovat je a jejich hesla podrobovat veřejnému diskursu, oproti tendencím je apriori kriminalizovat či naopak bagatelizovat. Jejich proudy nám mohou být výzvou i materiálem, na němž můžeme číst, jak postupují naše vnitřní cesty, které volíme jako východisko z krize. A jednotlivá řešení, která uplatníme na jednotlivé rušivé jevy, povedou naši fantazii k hledání podobných cest i v jiných oblastech našich problémů.

PINCHAS LAPIDE: „KÁZÁNÍ NA HOŘE“

(POKRAČOVÁNÍ Z MINULÉHO ČÍSLA)

překlad Daniela Brodská, odborná spolupráce Miloš Rejchrt, vydal Samizdat a holandští přátelé

Naplnění

Druhá překladová chyba postihu-je slovo „naplnit“, jež je v souvislosti s Torou cizí duchu semitského jazyka. Zatímco sloveso „zrušit“ je známé židovskému jazykovému užití ve smyslu „odvolat“ nebo „zbavit síly“, neobstálo by u židů jako protějšek slov „zachovávat“ (Mt 19,17), „činit“ (Ř 2,13) nebo „ustanovit“ ve smyslu „potvrzovat“ (Ř 3,31). Pátou možnost uvádí jedno místo v Talmudu (Šabat 116b), které s velkou pravděpodobností cituje právě toto Ježíšovo slovo v doslovném aramejském znění: „Nepřišel jsem, abych přidával, ani abych ubíral Mojžíšově Tóře,“ což opět odpovídá ustanovení Dt 4,2.

Co evangelista, nebo jeho konečný řecký redaktor, mohl mít na mysli, když zde vkládá Ježíšovi do úst nežidovské slovo, může objasnit přídavek k Mt 5,18: „Až se všechny věci stanou“ – finále, které svým způsobem ponechává otevřená zadní dvířka dějinám spásy. Zcela nepokryté ohraničení platnosti Tóry je v křiklavém rozporu se začátkem věty „dokud nepomine nebe a země“.

Ve shodě s tím mohly být Ježíšova smrt a zmrtvýchvstání viděny jako „naplnění“ zaslíbení, takže s velikonoce přišel nový věk a tím také „konec zákona“.

Toto teologizování se provádí uchem jehly řeckého slova „naplnit“, které u Matouše (Mt 23,32) znamená také „dovršit“ (něco ještě nedokončeného) a u Lukáše (Lk 7,1) pak nabývá významu „dokončit“.

Pavel z toho těží závěr, že to, co je „dovršeno“, „dosáhlo svého cíle“, může být tudíž jen „překonáno“ a konečně „zrušeno“.

Tak je Ježíšovo slovo o věčné platnosti Tóry během třiceti let převráceno v protiklad. Ježíš se stává „koncem zákona“ (Ř 10,4), a o sto let později dosáhl gnostik Markion málem toho, že byla celá Ježíšova bible odstraněna z křesťanského kanonu.

Kdyby byl Matouš napsal tato Ježíšova slova přesněji podle biblické verze, kterou cituje Jan z Patmu (s okrasami), v závěru svého Zjevení (Zj 22,18n), těžko

by mohlo dojít k takovému znetvoření klíčového místa v horském učení.

Nejmenší příkázání?

Také ve verši 5,19 se dá stěží vyloučit, že tu řecký redaktor značně přetvořil doslovné znění. Je vůbec možnost odstranit některé biblické příkázání? Když nesmí pominout jediné písmenko Tóry, dokud trvá svět, je odpověď přebytná.

Rovněž je jasné, že ač židovství zná „lehká“ a „těžká“ příkázání (viz „což těžšího v Zákoně“ v Mt 23,32), nezná však žádné „nejmenší příkázání“.

Ještě jednoznačnější je, že Ježíš nemohl nikdy říci, že ten, kdo by „zrušil jedno z příkázání těchto nejmenších“, bude sice „slouti nejmenší“, leč přesto přijde do nebeského království, neboť by to usvědčovalo ze lži záměr této preambule a nepřímou povzbuzovalo k přestoupení Tóry. O to víc, že přece v království nebeském „mnozí budou poslední a poslední první“ (Mt 19,30).

Ježíš s pravděpodobností hraničící s jistotou řekl: „Každý, kdo porušil třeba jen jedno lehčí příkázání – jako třeba desátky z máty, kopru a kmínu (Mt 23,32) –, bude v Božím království shledán „lehký“ – zcela ve smyslu Božího soudu nad Baltazarem, jehož kralování „bylo sečteno“, on sám „zvážen na váze a shledán příliš lehký“ (Da 5,25nn). Přičemž by „tek“ (příliš lehký), ze zdařilé slovní hříčky známého „Mene-mene-tek“ bylo podkladem pro užití výrazu „nejlehčí příkázání“.

Jen ve smyslu vyloučení z nebeského království všech těch, kteří obcházejí Tóru s příliš velkou svobodou, byla by tato závěrečná věta ve shodě s potrojnou povahou rabínské rétoriky.

Tutéž myšlenku vyjadřuje rabi Abba bar Kahana asi o 250 let později: „Tóra postavila nejlehčí mezi příkázáními na roveň nejzávažnějším. Nejlehčí se týká propuštění ptačí matky (Dt 22,6nn) a nejzávažnější se týká ctění rodičů (ex 20,12); ale u obou stojí psáno: Abys byl dlouho živ! (stejná mzda)“ (Kiddušin I,61b).

Ozvěna se vrací v Jakubově listu: „Neboť kdo by koli celého Zákona ostříhal, přestoupil by pak v jediném, učiněn jest všemi vinen“ (Jk 2,10).

Spravedlnost Ježíšových učedníků

Když Ježíš složil v preambuli jakýsi druh přísahy věrnosti svatému Písmu svého lidu a zároveň předešel všechny výtky Písmu odporujících výkladů, podává nám následující věta programatický přechod od úvodu k vlastnímu obsahu horského učení:

„Neboť pravím vám: Nebude-liť hojnější spravedlnost vaše nežli spravedlnost zákoníků a farizejů, nikoli nevejdete do království nebeského“ (Mt 5,20).

Už úvodní slova „neboť pravím vám“ poukazují na „kelal“, exegetický klíč ježíšových výkladů Písma, který užívají jeho předchůdci nejen v napomenutích při vstupu do země Kanaan (Dt 4,1; 6,17n; 16,20), ale i v chrámové liturgii (Ž 15 a 24) a v rabínské školní dialogice.

Důležité zde je, že „zákoníkům a farizejům“, které Matouš jedenáctkrát stylizuje zjednodušujícím způsobem v jednotnou frontu proti Ježíšovi, se nikterak neupírá spravedlnost, rovněž v Mt 23,2 se výrazně přisvědčuje jejich učení. Ježíšovi to však nepostačuje jako morální předpoklad pro vstup do nebeského království. Je nutné předem vysvětlit, co se tu jen nepřesně a zmateně překládá jako „spravedlnost“.

Pojmem „dikaiosyné“ je míněna právu odpovídající existence Hebrejců, nebo, jak překládá Martin Buber: osvědčenost před Bohem. Zatímco „cedaka“ (pojem zcela jistě užitý v Matoušově semitské předloze) je mnohoznačnější významový svazek, zahrnující také Boží dobrotu ve vztahu k člověku. Toto prastaré hebrejské slovo, vzdorující každému překladu, vyjadřuje současně oba hlavní Boží atributy, směřuje dobrotu a spravedlnost ve vyšší jednotu. Neboť jen harmonie obou odpovídá židovskému obrazu světa spravedlivého Stvořitele a zralého lidství.

Její podstata není vystižena ani řeckým pojmem „dikaiosyné“, ani římským „justitia“, která spíše náleží do kategorie právního uvažování – má dáti, dal –, takže z etického postoje se stává soudní spravedlnost, která člověka „ospravedlňuje před Bohem“.

Co se překladem vytratilo, byl hlas Boží lásky, který nepřeslechnutelně vane prorockým voláním po spravedlnosti, a vědomí, že mé právo v rámci „cedaka“ v sobě zahrnuje vždy i právo bližního.

Když se Abraham odvažuje vytýkat svému Stvořiteli ve sporu o Sodomu a Gomoru: „Vyhladíš snad se svévolníkem i spravedlivého... Což soudce vši země nejedná podle práva?“ (Gn 18,23n), nemá na mysli ani tak pravomoc soudu ani výkon (spravedlnosti) pravomoci, nýbrž onu harmonii soudícího milosrdenství a právo tvořící lásky, která náleží k jádru židovského *Imitatio Dei*.

V hebrejské víře je pevně zakotveno, že Bůh je spravedlivý – „Cadik“, tak je biblí nazýván, on sám tuto „cedaka“ vykonává a zadává ji člověku, nositeli svého obrazu, za životní úkol. Takto je v posledku spektrum základních etických hodnot ve svém úhrnu spjato se zmíněnou spravedlností.

Dva rysy charakterizující hebrejskou „cedaka“: Z řecko-římského hlediska je v podstatě nespravedlivá, neboť vstřícnost vůči potřebným činí prubířským kámen živé víry. Ano, sjednocuje sociální aspekty s náboženskými tím, že uznává ty, kdo žijí na okraji společnosti, za rovnocenné členy lidské rodiny, pro něž platí Boží péče a láska.

Cedaka označuje také všechno naše správné jednání od udílení almužen přes návštěvu nemocných až po obětavé vydání sebe sama z lásky k bližnímu, který je před Bohem naším bratrem. Nejde zde ani o velkorysost ani o ponižující dobročinnost, nýbrž o splnění povinnosti, která náleží bližnímu jako zákonný podíl na plnosti nezasloužených darů, jimiž Bůh obdarovává svůj svět. Taková povinnost se nemůže vyčerpat pouhou dobrou vůlí ani jen verbální pomocí. Musí být činěna, každenně, stále s novou, neúnavnou objevitelskou radostí, pro niž žádný status quo není dost dobrý.

Žádný člověk v židovstvu není a nemůže být jako jednotlivec spravedlivý. Je k tomu vždy třeba nejen vertikální komponenty v Bohu, bezvýhradně spravedlivém, ale i horizontální v lidské vzájemnosti, přičemž se obě vzájemnosti

doplňují a zdokonalují. Tato sociální „cedaka“, která nemůže být nikdy ani hotová ani dokonalá, je židovským zárodkem svaté nespokojenosti, hybným kvasem lidské společnosti, jíž od Sinaje nepopřává klidu a s mesiášskou horlivostí jí pudí vpřed – k Božímu království na zemi, v němž má vyšší spravedlnost konečně dojít své dokonalosti. Přípravě tohoto Božího království se věnuje veškerá rabínská právní věda.

Všechno, co obsahuje hebrejský souhrnný pojem „cedaka“, je tedy přiznáváno Ježíšovým protivníkům – ať byli kdo byli – ale zároveň je učedníkům vštěpováno, že jejich vlastní „cedaka“ by měla dostávat vyššímu měřítku, což se může jevit jako doporučení kvantitativnějšího plnění Tóry. Jelikož však každá míra židovské „spravedlnosti“ předpokládá absolutní věrnost Tóře, může se zde jednat jen o kvantitativně lepší spravedlnost, která je také známá rabínskému výkladu Písma.

Abychom pochopili její nespornou důležitost u věřícího židovstva, vraťme se ke generaci po Ježíšovi. Proč byl zničen Jeruzalém? Tak zní osudově závažná otázka, která se vnucovala nejmoudřejším v Izraeli po národní katastrofě sedmdesátého roku, na kterou sborově odpovídali vyznáním vin, nemilosrdnou kritikou, jaká nemá ve veškeré náboženské literatuře obdoby. Raději strádat, trpět a hladovět, čteme mezi řádky těch hrůzyplných let, než žít s nespravedlivým Bohem. Rozhodující mezi množstvím odpovědí byla nepochybně odpověď rabiho Jochanana, který tvrdil: „Jeruzalém byl zničen jen proto, že se řídili právem daného zákona.“ Na udivenou otázku kolegů, v čem soudcové chybili, vysvětlil: „Vyhlášovali soud přesně podle požadavků legality, místo aby setrvali uvnitř toho, co právo sleduje.“

V posledních pěti slovech jde o těžko přeložitelný hebraismus, který se evangelista Matouš pokouší podat jako „hojnější spravedlnost“ (Mt 5,20). Tímto pojmem je vyjádřeno hledání nehlubšího smyslu práva a spravedlnosti, který probouzí odvahu promýšlet přikázání lásky k bližnímu do posledních důsledků.

Konkrétně řečeno – a rabíni mysleli vždy konkrétně – jde o ztížení přikázání ve smyslu sebezavazující povinnosti, kterou má na sebe vzít duchovní elita, o dobrovolné zřeknutí se práva s účelem smířlivého otupení konfliktu, o poslušné sebezapření v situaci, kdy druhým byla vnucena nenávisť k bližnímu, o nadnor-

Pinchas Lapide (1922–1997) byl židovský diplomat, teolog a religionista. Zabýval se mimo jiné křesťansko-židovskými vztahy a výzkumem Nového zákona. Mladý Pinchas Lapide byl v roce 1938 odvezen nacisty do koncentračního tábora, nicméně podařilo se mu z něj utéci a přes Polsko a Československo se dostal nejprve do Spojeného království a poté v roce 1940 do Palestiny.

V letech 1951–1969 působil na různých pozicích v izraelských diplomatických službách, mimo jiné na postu konzula v Miláně (1956–1958). Ve volném čase studoval judaistiku, později se jí a religionistice věnoval zcela. Studoval na Kolínské univerzitě a na Bar Ilanově univerzitě v Ramat Gan nedaleko Tel Avivu. Je autorem více než 35 knih přeložených do 12 jazyků. Od poloviny 70. let žil ve Frankfurtu nad Mohanem.

K židovské interpretaci křesťanské látky se objevily v posledních dvou desetiletích prozatím dva závažnější texty jiných autorů: David Flusser: *Ježíš* (OIKOYMENH, Praha 2002) a židovská hesla (vedle paralelních křesťanských) v publikaci kol.: *Slovník židovsko-křesťanského dialogu* (tamtéž, 1994). V češtině vyšly dosud dva Lapidovy texty. Spoluautorem jednoho z nich je Raimon Panikkar a tématem je dialog křesťanství a judaismu. Kniha má název *Miníme téhož Boha?* (Vyšehrad, Praha 2003). I v další se autor věnuje svému důležitému tématu a jmenuje se *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí*, (CDK, Brno 1995).

(iř)

mativní plnění všech sociálních ustanovení k užítku a ochraně bližních a o prioritě ústupnosti ve všech sporných otázkách.

Krátce: jde o teopolitiku malých kroků, jejichž společným cílem je dostat příkazu Dt 6,18: „A čiň, což p r a v é h o a d o b r é h o – jest před očima Hospodinovým.“ Přičemž teprve č i n ě n í dobrého propůjčuje horizontálnímu právu jeho vertikální komponentu.

Prisuzuje-li se v bolestném ohlédnutí na katastrofu v roce 70 odpovědnost za zničení Jeruzaléma nedostatku této „hojnější spravedlnosti“, byla to právě plnost tohoto altruistického právního činu, který Ježíš, o celý lidský věk dříve, jako průkopník nebeského Jeruzaléma, považoval za rozhodující.

(Pokračování v příštím čísle)

Přeloženo z vydání Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1982. Název celého spisku není nikde uveden. „Kázání na hoře“ je název první kapitoly.

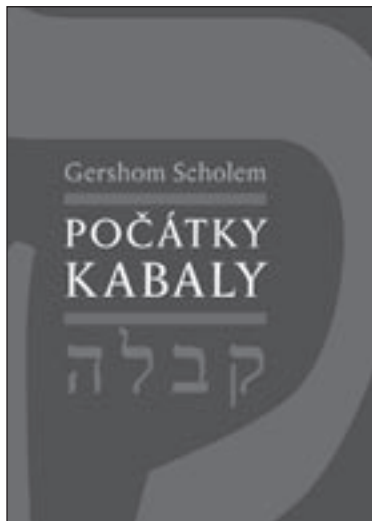
Z NABÍDKY NOVÝCH KNIH

www.malvern.cz

NAKLADATELSTVÍ MALVERN

www.malvern.cz

Gershom Scholem: POČÁTKY KABALY

→ Jeden z nejvýznamnějších židovských myslitelů 20. století v tomto svém stěžejním díle podrobně analyzuje původ a raná stadia vývoje kabaly.

Aryeh Kaplan: KNIHA BAHIR

→ Sefer ha-Bahir je jedním z nejstarších a nejzajímavějších kabalistických textů, který byl poprvé zveřejněn kolem roku 1176 v Provençe a až do zveřejnění knihy Zohar (1270) byl nejvlivnějším a široce citovaným pramenem kabalistického učení. Dvojjazyčný česko-hebrejský text knihy Bahir komentářem doprovodil Aryeh Kaplan.

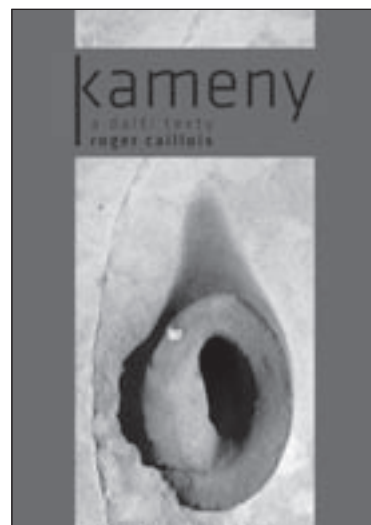

Zdeněk Neubauer: O ČEM JE VĚDA?

→ Známy český filosof a biolog zde představuje Kusánského koncepci nadpřirozeného, božského bytí, jakožto předchůdce objektivní reality, a tedy hlavního a jediného předmětu vědy. Knihu doprovází česko-latinské vydání Kusánského pojednání: Trialogus de Possest.

Zdeněk Neubauer: MYSTÉRIA KŘESŤANSKÁ ANEB O KOSMOGONICKÉM TAJEMSTVÍ VELIKONOC

→ Pronikavý rozbor velikonočních obřadů zaměřený na zasvěcení do tajemství Vzkříšení jakožto spásy světa jeho znovustvořením.

Roger Caillois: KAMENY A DALŠÍ TEXTY

→ Kameny jako předměty extáze, meditace, svébytného logu a nečekaných odrazů. Doslovem „Kameny v Čechách“ opatřil Václav Cílek.

René Guénon: KRÁL SVĚTA

→ Francouzský filosof a matematik se v této studii zabývá z perspektivy tradičních metafyzických a esoterických nauk posvátnou symbolikou duchovního středu světa, „zemí živých“.

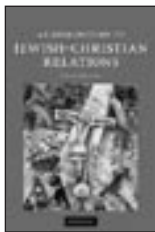

EDWARD KESSLER: AN INTRODUCTION TO JEWISH-CHRISTIAN RELATIONS

Pavol Bargár

Napriek tomu, že štúdium židovsko-kresťanských vzťahov sa už nejakú dobu etabluje na svetovej akademickej pôde a ako nový interdisciplinárny odbor sa hlási o slovo v súčasnej akademickej debate prostredníctvom vedeckých či populárno-náučných publikácií, komplexný úvod do štúdia židovsko-kresťanských vzťahov (až donedávna) stále prakticky nebol k dispozícii. V roku 1991 síce Michael Shermis a Arthur Zannoni (*Introduction to Jewish-Christian Relations*, Paulist Press, New York) takýto úvod vydali, avšak treba povedať, že nešlo o monografiu komplexne a dôsledne pokrývajúcu daný odbor, ale „len“ o zbierku článkov viacerých autorov hlbkovo sondujúcu rôzne témy novej disciplíny. Navyše, od vydania ich diela ubehli dve desaťročia, počas ktorých došlo v dynamickej vednej disciplíne k ďalšiemu vývoju.

Najnovšia publikácia Edwarda Kesslera, zakladateľa a výkonného riaditeľa Woolfovho inštitútu abrahámovských náboženstiev, zastrešujúceho i Centrum pre štúdium židovsko-kresťanských vzťahov pri Univerzite v Cambridge, sa pokúša tento deficit prekonať. Kessler zužitkováva svoje dlhoročné skúsenosti učiteľa i bádateľa na poli židovsko-kresťanských vzťahov (pozri tiež jeho *Bound by the Bible: Jews, Christians and the Sacrifice of Isaac*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, alebo *A Dictionary of Jewish-Christian Relations*, eds. E. Kessler – N. Wenborn, Cambridge 2005) a pretavuje ich do kompaktnej podoby úvodu do tejto vednej disciplíny prístupného pre široký okruh záujemcov. Kessler je teológ-biblista, a na jeho diele je to aj poznať. Hoci si je vedomý, že štúdium židovsko-kresťanských vzťahov ako akademická disciplína môže efektívne fungovať len v neustálom rozhovore s inými príbuznými či (na prvý pohľad) vzdialenejšími odbormi ako napríklad

judaistika, filozofia, kulturológia, sociológia, politológia či medzinárodné vzťahy a toto tvorivé interdisciplinárne napätie sa mu počas celej knihy i darí udržiavať (pozri napr. exkurz venujúci sa implikáciám filmu M. Gibsona *Umučenie Krista* na vzťahy medzi Židmi a kresťanmi, s. 3-4), jeho základná téza znie, že „Biblia a jej interpretácie sú kľúčovými pre pochopenie vzťahu medzi judaizmom a kresťanstvom, pretože Židia a kresťania vzájomne zdieľali (a naďalej zdieľajú) biblicky orientovanú kultúru“ (s. 81). Toto presvedčenie je, podľa Kesslera, stredobodom celého štúdia židovsko-kresťanských vzťahov (a taktiež i jeho knihy), od ktorého ako lúče vybiehajú jednotlivé otázky a témy a dávajú celej vednej disciplíne prepojenie s ostatnými spomínanými odbormi a dimenziami (viď s. 4).

An Introduction to Jewish-Christian Relations je typom knihy, ktorý by som označil ako viacúrovňové čítanie. Dr. Kesslerovi sa podarilo napísať zrozumiteľnú a „čtivú“ knihu, ktorá pútavým a pritom akademicky solidným spôsobom zasväť bežného čitateľa do problematiky štúdia židovsko-kresťanských vzťahov. To je, nakoniec, i autorovým primárnym cieľom (s. 3). Zhustene, no výstižne vysvetľuje i tie najzákladnejšie informácie. Neuvádza poznámky pod čiarou, ale len údaje o citovaných dielach priamo v texte (v nevyhnutnom množstve). Pre referenčné účely je na konci knihy uvedená dôkladná bibliografia, delená podľa tematických oblastí (Biblia, teológia a periodicky členené dejiny), obsahujúca taktiež zoznam odborných magazínov a internetových zdrojov. Podľa môjho názoru je trochu škoda, že odkazy na základné diela k ďalšiemu štúdiu nie sú uvedené i priamo na konci každej tematicky uzavretej kapitoly.

To je prvá úroveň čítania. Na druhej úrovni je kniha vhodná pre čitateľov, ktorí si už k téme židovsko-kresťanských vzťahov prinášajú určité predporozumenie. Kesslerovo dielo im pomôže

„učesať“ si svoje znalosti, uviesť ich do širšieho kontextu a poskytnúť podnety a možné smerovanie k ďalšiemu štúdiu. Konečne, na tretej úrovni môžu z knihy s úžitkom čerpať i skúsení študenti a bádatelia na poli židovsko-kresťanských vzťahov, ktorí sa vo svojej práci venujú spravidla jednému aspektu tejto bohatej disciplíny. Kniha im pomáha nestratiť zo zreteľa celostnú perspektívu a môže byť kritickým korektívom ich vlastného bádania.

Kesslerova kniha je rozdelená do desiatich samostatných kapitol, ktoré dopĺňa spomínaný zoznam literatúry, časová priamka mapujúca dlhé dejiny židovsko-kresťanských vzťahov (takisto výstižne a prehľadne delená podľa tematických okruhov, ktoré korešpondujú s témami jednotlivých kapitol), slovník pojmov, register a ilustrácie. Práve ilustrácie sú dokladom toho, že autor to s multidisciplinaritou myslí vážne. V jednej pasáži (s. 91-101) totiž ukazuje na konkrétnych príkladoch umeleckého stvárnenia témy obetovania Izáka (Gn 22) vo vybraných dochovaných synagógach, katakombách a kostoloch staroveku (Dura-Europos, Seforis, El Bagawat, atď.), že umelecké stvárnenia sú plnoprávnymi interpretáciami biblického textu. Používa peknú metaforu biblickej interpretácie ako elektrického káblu, zloženého z viacerých individuálnych drôtov (s. 92), ktorými sú nielen exegetické komentáre, ale práve i umelecké zobrazenia a mnohé ďalšie. Škoda len, že Kessler sa nerozhodol zaradiť obrazový (umelecký i neumelecký) materiál, ktorý by pokrýval i ostatné obdobia a témy z dejín židovsko-kresťanských vzťahov.

V úvode knihy (1. kapitola) si Kessler „pripravuje scénu“ a na konkrétnych príkladoch (liturgia, umenie, situácia vo Veľkej Británii) nám približuje zvolenú metodológiu. Telegraficky prebehne celé dejiny kontaktov medzi Židmi a kresťanmi. Tu treba vyzdvihnúť, že napriek mimoriadnej stručnosti (s. 4-10!) je jeho zhrnutie veľmi výstižné.

Druhá kapitola sa venuje Novej zmluve. Aj keď autor načrtáva niektoré všeobecné novozmluvné súvislosti, jeho pozornosť sa zameriava v prvom rade na témy relevantné pre sledovaný zámer. Do popredia sa tak dostáva židovský kontext a pôvod Ježiša i Pavla, ale napríklad i charakter polemiky medzi „kresťanmi“ a „Židmi“, ako sa s ňou stretávame na poli Novej zmluvy (konkrétne napríklad príbehy zachytávajúce Ježišov súd súd, s. 36-40).

V tretej a štvrtjej kapitole sa autor postupne venuje spisom cirkevných otcov a rabínskym spisom. Pri prvých menovaných svoju pozornosť sústreďuje hlavne na tzv. žáner *Adversus Iudaeos*, t. j. protižidovské polemické spisy cirkvi, ktorému sa venovalo mnoho cirkevných otcov. Snaží sa vypátrať, či otcovia písali o postavách skutočných Židov, alebo či išlo len o fiktívne literárne postavy. Pri rabínskych spisoch sa zameriava na podobnú otázku, a to či rabíni udržiavali aktívnu exegetickú a teologickú diskusiu so svojimi kresťanskými náprotivkami. Kessler sa z pochopiteľných dôvodov (problém autorstva a datovania spisov) nevenuje primárne konkrétnym rabínom, ale skôr rabínskej literatúre, ako nám ju zachovala tradícia. Naopak, na kresťanskej strane pracuje s konkrétnymi cirkevnými otcami. Štruktúra Kesslerových medailónkov jednotlivých otcov by sa dala vytknúť určitá nevyváženosť, čo sa rozsahu a hĺbky spracovania týka (napr. Melito zo Sárd alebo Ján Zlatoústý dostávajú nepomerne viac priestoru než Hieroným či Augustín), avšak za autorovým rozhodnutím stojí nepochybne určitý zámer: nechce predstaviť jednotlivých cirkevných otcov „ako takých“, ale ide mu o vzťahy a postoje týchto učiteľov cirkvi k Židom a judaizmu, ako sa o nich dozvedáme z patristických diel.

Kessler zastáva názor, že medzi rabínmi a cirkevnými otcami dochádzalo k exegetickým kontaktom. Tieto si síce netreba predstavovať ako priame teologické debaty na jednom mieste sa zídúcich účastníkov, ale skôr ako vzájomné povedomie o interpretačných zásadách, postupoch či výsledkoch vykladačskej práce. A to, samozrejme, viedlo i k obojstrannému ovplyvňovaniu. Dr. Kessler túto tézu dokladá v piatej kapitole, predovšetkým na konkrétnej prípadovej štúdiu – na interpretáciách *Akedy* – alebo, ak chceme,

pasáže o obetovaní Izáka (Gn 22) – u rabínov a u cirkevných otcov (s. 83-91). Dochádza k záveru, že rabíni a otcovia nielenže navzájom vedeli o svojich výkladoch tohto textu, ale boli týmito výkladmi i ovplyvnení (s. 91). Podľa môjho názoru Kessler nie celkom dostatočne a presvedčivo doložil rabínsky vplyv na cirkevných otcov. Naopak, veľmi presvedčivo sa mu podarilo ukázať opačný vplyv (napr. dielo *Mekhilta de Rabbi Ishmael*, ktoré hovorí o preliatí Izákovej krvi, hoci biblický text nič také nespomína, s. 91). Bezpochyby však nejde o nedostatok argumentačného materiálu (porovnaj Kesslerovu knihu *Bound by the Bible*, ktorá sa tejto exegetickej téme venuje do hĺbky), ale len o otázku výberu materiálu. A tak môže autor prehľásiť, že „veľké množstvo zdieľaných interpretácií, ako aj príkladov exegetických kontaktov, naznačuje úzky vzťah medzi Židmi a kresťanmi, ktorý existoval stovky rokov“ (s. 91).

V stopovaní tohto vzťahu pokračuje aj v šiestej kapitole, ktorá si všima obdobie od 10. po 17. storočie. Ťažiskové témy sú, ako sa dá očakávať, križiacke výpravy, inkvizícia a antijudaizmus reformácie. Chvályhodné však je, že Kessler sa snaží podať čo možno najkomplexnejší obraz a ponúka taktiež dôkazy pozitívnej interakcie (s. 111-116), opäť prevažne na poli štúdia Písma či filozofie, ale napríklad tiež v oblasti bohoslužobného života náboženských komunít (s. 115n).

Siedma kapitola sa venuje antisemitizmu a holokaustu. Kessler správne rozlišuje medzi tradičným náboženským antijudaizmom a antisemitizmom, ktorý je moderným fenoménom založeným na myšlienke príslušnosti človeka k určitej rase či národu a na jeho neschopnosti tento stav akýmkoľvek spôsobom zmeniť. Kessler konštatuje, že hoci novovek priniesol politickú slobodu pre Židov ako jednotlivcov, tej istej slobody sa nedostalo židovskému ľudu ako spoločenstvu (s. 125). Čo sa kresťanov týka, antisemitizmus (a, ak to chceme povedať ešte radikálnejšie, nacizmus) síce explicitne nie je kresťanským fenoménom, avšak treba povedať jednoznačne, že bez dlhé storočia trvajúceho tradičného antijudaizmu kresťanov by tieto nikdy nemohli vzniknúť. Kessler si v tejto kapitole ďalej všima kresťanov vo vzťahu k holokaustu a tiež aj židovské ako i kresťanské

reakcie na túto hroznú udalosť. Prezentuje i diskusiu týkajúcu sa samotného výrazu holokaust, a to hlavne vo vzťahu k inému zaužívanému termínu, šoa (s. 137). Kriticky hodnotí problémy s termínom holokaust, avšak v konečnom dôsledku nepodá vysvetlenie, prečo sa prikláňa k používaniu práve tohto termínu (v drvivšej väčšine prípadov), a nie k druhému výrazu šoa, resp. prečo hovorí o „židovských reakciách na holokaust“ versus „kresťanských reakciách na šoa“.

Vo ôsmej kapitole, pojednávajúcej o sionizme a o štáte Izrael, Kessler prináša zaujímavú myšlienku, a to že pre kresťanov bolo jednoduchšie odsúdiť antisemitizmus ako zneužitie kresťanského učenia, než sa vyrovnáť s opätovným založením židovského štátu (s. 148). Ak má pravdu Alice Eckhardt, dôvod spočíva v tom, že idea (a čo viac existencia!) samostatného židovského štátu v základoch otriasa so zaužívaným stereotypom Židov ako prenasledovanej a trpiacej menšiny, zatiaľ čo antisemitizmus tento stereotyp práve utvrdzuje (porovnaj s. 148). Kessler výstižne mapuje dejiny sionistických túžob a snáh Židov a úlohu kresťanov v nich. Osobitné miesto sa dostáva téme sionizmu v židovskej literatúre (s. 164-166) a významu mesta Jeruzalema v sionistickom myslení (s. 166-169).

V deviatej kapitole Kessler otvára aktuálnu a významnú tému dialógu. Ako prvoradú podmienku pre vznik autentického dialógu vníma úprimnú snahu otvoriť sa voči Inému (s. 185). Avšak takisto pripomína, že človek angažujúci sa v dialógu ani na chvíľu nesmie zabudnúť na „konkrétosti svojej vlastnej viery“ (s. 189). Judaizmus i kresťanstvo obsahujú dôrazy, ktoré sú zhodné teoreticky, no v praxi môžu rozdeľovať. Kessler dáva za príklad identitu Izraela ako Božieho ľudu (s. 189). No existujú i veci, ktoré obe náboženstvá vyslovene spájajú, napríklad spoločná misia vo svete, ktorou je posväcovanie Božieho mena (s. 184). V kontexte podobností a odlišností je zaujímavá i diskusia o charaktere zmluvy. Kessler, zástanca dvoch osobitných zmluv – jednej pre Židov a druhej pre kresťanov, je schopný kritickej reflexie svojho stanoviska a pripúšťa taktiež oprávnenosť názoru presadzujúceho existenciu jednej spoločnej zmluvy pre kresťanov i Židov (s. 173n). Dôležitým

korektívom však je, aby tá ktorá koncepcia poskytla dostatok takpovediac *teologického priestoru* pre existenciu toho Druhého.

Týmto úvahami Kessler plynule prechádza k poslednej, desiatej kapitole. Táto zasadzuje židovsko-kresťanské vzťahy do širšieho kontextu medzináboženských vzťahov všeobecne. Autor predstavuje výzvy, prínosy, ale i ťažkosti vyplývajúce z rozšírenia „abrahámovskej ekumény“ o tretieho partnera – o islam. Konkrétne to demonštruje na príklade trojakej interpretácie praotca Abraháma v týchto troch náboženstvách (s. 196-198). Prínosne rozvíja koncepty identity a pamäte v ich dialektickom spojení. Pripomínanie si minulosti má síce nesmierny význam, pretože spoločenstvo si prostredníctvom neho vytvára a udržiava vedomie dejinnej kontinuity, identity a spoločenskej integrity, no prílišná posadnutosť minulosťou vedie k pocitu neustáleho prenasledovania a k paranoji a z Druhého robí prenasledovateľa a nepriateľa (s. 199n). Z tejto pozície Kessler

kritizuje i známe Fackenheimovo 614. prikázanie („Nedopraješ Hitlerovi posmrtné víťazstvo!“). Ochranou pred takouto „posadnutosťou minulosťou“ je podľa neho kritický prístup k štúdiu dejín (s. 201). Prínosný je i tzv. „exegetický pluralizmus“, t. j. spoločné čítanie svätých textov. Touto tézou Kessler zároveň prepája našu dnešnú situáciu so situáciou cirkevných otcov a rabinov, ktorí sa, ako ukázal vyššie, angažovali v exegetických kontaktoch. Židia a kresťania (a prípadne aj moslimovia) by sa i dnes mali stretávať pri spoločnom čítaní Písma, pretože ono tvorí základ ich identít. Kritériom prípustnosti takéhoto exegetického pluralizmu však musí neustále byť odmietnutie všetkých interpretácií, ktoré by podporovali nenávisť (s. 210).

Edward Kessler nám ponúka knihu, ktorú stojí za to si prečítať a opakovane sa k nej vracieť. Prístupným, miestami až humorným, no zároveň akademicky dôveryhodným spôsobom nám podáva tie najpodstatnejšie témy z oblasti

štúdia židovsko-kresťanských vzťahov. Hoci spravidla prezentuje i svoje stanovisko v odbornej diskusii, nikdy ho nepresadzuje dogmaticky zaslepené, ale dáva zaznieť pluralite hlasov. Čitateľ je tak nabádaný k vytvoreniu si vlastného názoru a čítanie knihy sa pre neho stáva vecou intelektuálneho rastu a formácie. *An Introduction to Jewish-Christian Relations* je knihou, ktorú by nemal prehliadnuť nikto, kto sa zaujíma nielen o štúdium židovsko-kresťanských vzťahov, ale taktiež teológie, histórie, filozofie, kulturológie a všetkých ostatných disciplín, s ktorými má tento nový dynamický odbor styčné plochy.

Edward Kessler: An Introduction to Jewish-Christian Relations, Cambridge/ New York: Cambridge University Press 2010, xix + 243 s., mäkká väzba: ISBN 978-0-521-70562-2, cena: 17,99 GBP (29,99 USD) / tvrdá väzba: ISBN 978-0-521-87976-7, cena: 55 GBP (95 USD)

Magisterské studium židovsko-kresťanských vzťahů na univerzitě v Cambridge

Program poskytuje jedinečnou možnosť se hlboběji seznámit s židovsko-kresťanskými vzťahy z pohľadu niekoľkých viedných disciplín ako je historie, sociologie, politologie, kulturní a biblická studia a získať magisterský titul na jednej z najlepších univerzít na svete.

Program, ktorý realizuje Univerzita v Cambridge ve spolupráci s Centrom pro studium židovsko-kresťanských vzťahů se řídí nejvyššími akademickými standardy. Studovať je možno priamo v Cambridge, anebo z väčšej časti přes internet s 3 týždenním rezidenčným pobytom v Cambridge.

Toto dvoutleté magisterské studium slouží jako přímé pokračování předešlého vysokoškolského studia, i když většina studentů přichází s tituly magisterskými či doktorskými. Mnozí studenti se do studia zapojují v rámci svojí profesionální kariéry, kterou buď přerušili, nebo mohou studovat při zaměstnání přes internet, aby si doplnili vzdělání a kvalifikaci.

Program je proto otevřený pro uchazeče ze všech profesionálních a akademických

oborů bez ohledu na věk, národnost či vyznání. K dispozici je velké množství stipendií.

CJCR dlouhodobě úzce spolupracuje s partnery v České republice, jimiž jsou univerzity a SKŽ. Za roky jeho existence se v Cambridge vystřídal mnoho českých vědců a studentů, kteří získali magisterský titul v oboru židovsko-kresťanských vzťahů.

Do programu je též možné se zapojit skrze výměnný program Erasmus. Více informací o obsahové náplni, struktuře programu a přijímacím řízení najdete na www.woolf.cam.ac.uk/cjcr.

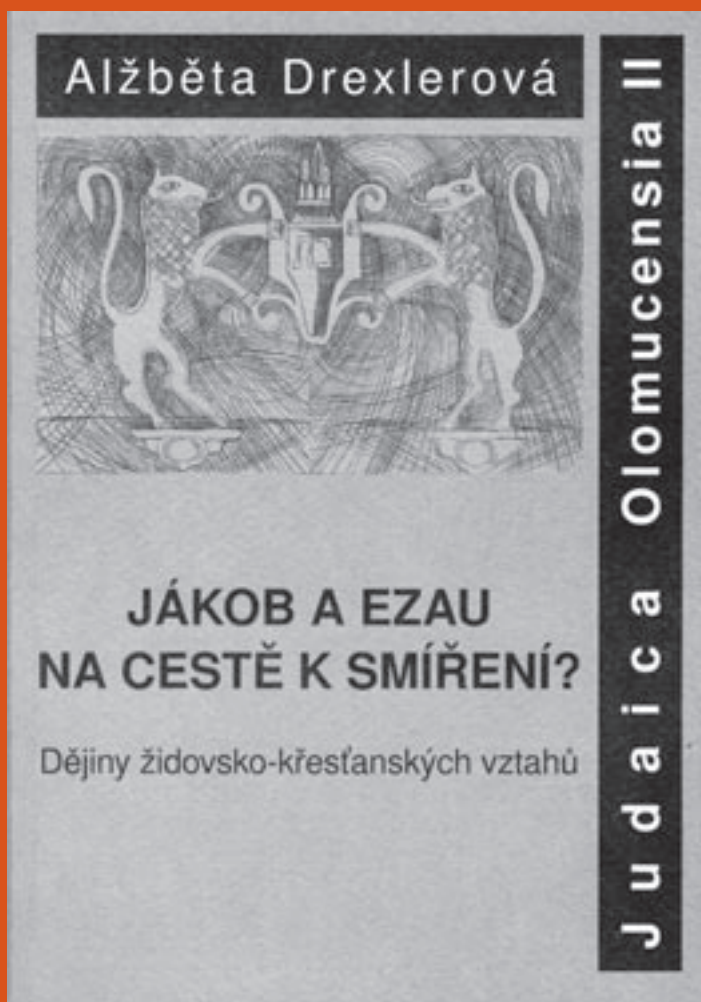
Doplňkový vzdělávací program:
Úvod do studia Židů, muslimů a kresťanů v současné Evropě

Centrum pro studium židovsko-kresťanských vzťahů též zprostředkovává 3 měsíční program, v jehož rámci je možné se blíže seznámit se vzťahy mezi Židy, kresťany a Muslimy v současné Evropě a jejich kulturním, společenským

i politickým vlivem na současné dějiny. Program probíhá na úrovni posledního ročníku bakalářského studia. Realizuje se cele formou studia přes internet, v jehož poskytování má Centrum špičkové zkušenosti.

Blíže informace a přihláška na: www.woolf.cam.ac.uk/cjcr

Alžběta Drexlerová

JÁKOB A EZAU NA CESTĚ K USMÍŘENÍ?

Čerstvě vydaná kniha olomoucké teoložky se zabývá postupným profilováním židovsko-křesťanských vztahů v prvních staletích našeho letopočtu, pokračuje přes nejdůležitější události dějin vzájemné interakce obou tradic až po současná stanoviska židovských obcí a křesťanských církví k dějinám křesťanského antijudaismu a k možnostem dialogu a spolupráce v současnosti a v budoucnosti.

<http://e-vup.upol.cz/>

Proč

*... jsou křesťané rozděleni do tolika církví?
... se ještě nesjednotili do jediné církve?
... mezi nimi přetrvávají hluboké rozpory?*

Zajímají Tě odpovědi na tyto otázky? Nenacházíš na ně uspokojivé odpovědi? Hledáš oporu pro svou víru?

**Nabízíme Ti
BAKALÁŘSKÉ
a navazující
MAGISTERSKÉ
studium teologie
křesťanských tradic**

**Více informací na
www.iespraha.cz
www.etf.cuni.cz**

Studují u nás lidé z Římsko-katolické církve, Českobratrské církve evangelické, Církve československé husitské, Církve bratrské, Apoštolské církve, Bratrské jednoty baptistů a dalších církví